

Konkurences novērtēšanas principi

Konkurences novērtēšanas metodiskais līdzeklis, I sējums

Versija 2.0

EKONOMISKĀS SADARBĪBAS UN ATTĪSTĪBAS ORGANIZĀCIJA

Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (ESAO) ir unikāls forums, kurā 31 demokrātiskas valsts valdība kopīgi strādā, lai risinātu ekonomiskas, sociālas un vides problēmas, kuras rada globalizācija. ESAO ir arī liela nozīme centienos izprast tādas jaunas parādības un problēmas kā korporatīvā pārvaldība, informācijas ekonomika un grūtības, kuras rada iedzīvotāju novecošanās, un mēģinājumos palīdzēt valdībām reaģēt uz šīm pārmaiņām. Šī organizācija nodrošina vidi, kurā valstis var salīdzināt politisko pieredzi, risināt kopīgas problēmas, noteikt paraugprakses piemērus un strādāt, lai saskaņotu iekšpolitiskos un starptautiskos politiskos jautājumus.

ESAO dalībvalstis ir Apvienotā Karaliste, ASV, Austrālija, Austrija, Beļģija, Čehija, Čīle, Dānija, Francija, Grieķija, Itālija, Īrija, Īslande, Japāna, Jaunzēlande, Kanāda, Koreja, Luksemburga, Meksika, Nīderlande, Norvēģija, Polija, Portugāle, Slovākija, Somija, Spānija, Šveice, Turcija, Ungārija, Vācija un Zviedrija. ESAO darbībā piedalās Eiropas Kopienų Komisija.

ESAO izdevniecība izplata informāciju, kas iegūta, organizācijai vācot statistikas datus par dažādiem ekonomiskiem, sociāliem un vides jautājumiem un tos pētot, kā arī publicē konvencijas, vadlīnijas un standartus, par kuriem vienojušās organizācijas dalībvalstis.

Par šī darba publicēšanu ir atbildīgs ESAO ģenerālsekretārs. Tajā izteiktie uzskati un apgalvojumi ne vienmēr atspoguļo ESAO dalībvalstu oficiālos viedokļus.

© ESAO 2010

Šīs ESAO publikācijas saturu var kopēt, lejupielādēt vai drukāt savām vajadzībām, un izvilkumus no ESAO publikācijām, datubāzēm un multivides produktiem var iekļaut citos dokumentos, prezentācijās, emuāros, tīmekļa vietnēs un mācību materiālos, pievienojot atbilstošu norādi par ESAO kā informācijas avotu un autortiesību īpašnieku. Publiskas vai komerciālas izmantošanas un tulkošanas tiesību pieprasījumi jāiesniedz rights@oecd.org. Šī materiāla fotokopēšanas atļaujas pieprasījums publiskai vai komerciālai izmantošanai jāsūta Autortiesību atļauju centram info@copyright.com [Copyright Clearance Center (CCC)] vai contact@cfcopies.com [Centre français d'exploitation du droit de copie (CFC)].

Priekšvārds

Lielāka konkurence var uzlabot valsts ekonomisko sniegumu, radīt uzņēmējdarbības iespējas tās iedzīvotājiem un samazināt preču un pakalpojumu cenas visā ekonomikā. Taču konkurenci tirgū ierobežo neskaitāmi normatīvie akti. Daudzi no tiem ir stingrāki, nekā nepieciešams, lai sasniegtu to īstenotās politikas mērķus. Nevajadzīgus ierobežojumus valdības var samazināt, izmantojot ESAO "Konkurences novērtēšanas metodisko līdzekli". Šajā metodiskajā līdzeklī ir izklāstīta vispārējā metodoloģija, lai identificētu nevajadzīgus ierobežojumus un izstrādātu alternatīvu, mazāk ierobežojošu politiku, ar kuru arī var sasniegt valdības mērķus. Viena no svarīgākajām metodiskā līdzekļa sastāvdaļām ir konkurences pārbaudes lapa, kurā uzdoti vairāki vienkārši jautājumi, lai noteiktu, kuri normatīvie akti potenciāli var nevajadzīgi ierobežot konkurenci. Šādā pārbaudē valdības ierobežotie resursi tiek koncentrēti tajās jomās, kurās konkurences novērtējums ir vajadzīgs visvairāk.

Šos materiālus valdības var izmantot trijos galvenajos veidos:

lai izvērtētu jaunu normatīvo aktu projektus (piemēram, izmantojot regulatīvās ietekmes novērtējuma programmas);

lai izvērtētu spēkā esošus normatīvos aktus (ekonomikā kopumā vai atsevišķās nozarēs);

tos var izmantot valsts institūcijas, kas iesaistītas politikas izstrādē un izvērtēšanā, piemēram, ministrijas, kas izstrādā tiesību aktus, vai konkurences uzraudzības iestāde, lai izvērtētu noteikumu ietekmi uz konkurenci.

Metodiskais līdzeklis ir paredzēts decentralizētai izmantošanai valsts pārvaldē gan valsts, gan zemākā līmenī. Šāds elastīgs materiālu izmantojums ir vajadzīgs, jo konkurences ierobežojumus var radīt daudzos pārvaldes līmeņos un konkurences novērtējums var būt noderīgs visos šajos līmeņos. Viens no visveiksmīgākajiem piemēriem par konkurenci veicinošām reformām federālā sistēmā ir 20. gadsimta deviņdesmito gadu vidū Austrālijā īstenotās plašās konkurenci veicinošās reformas, kas notika gan valsts, gan pavalstu līmenī. Kopš tā laika Austrālijā ir vērojama stabila ekonomiskā attīstība un liela un pastāvīga izaugsme, kas Austrāliju no ekonomikas ar vidējiem rādītājiem ir padarījusi par vienu no ESAO dalībvalstīm ar vislabākajiem ekonomiskajiem rādītājiem.

Metodiskā līdzekļa materiāli ir paredzēti amatpersonām, kam nav speciālas sagatavotības ekonomikas vai konkurences politikas jautājumos. Institucionālā ziņā iespējamie lietotāji var būt ministrijas, likumdevējas iestādes, valsts vadītāju biroji, pavalstu pārvalde un neatkarīgi politikas vērtētāji. "Konkurences novērtēšanas metodiskais līdzeklis" ir pieejams daudzās valodās, lai sekmētu tā plašu izmantošanu un pielāgošanu.

"Konkurences novērtēšanas principi" [*Competition Assessment Principles*] sniedz konkurences priekšrocību piemērus, iepazīstina ar konkurences pārbaudes lapu, un tajā aprakstīts, kā atsevišķas valdības izvērtē savas politikas ietekmi uz konkurenci. Šo sējumu papildina otrs sējums "Konkurences novērtēšanas rokasgrāmata" [*Competition Assessment Guidance*], kurā ir izklāstīti sīki tehniskie norādījumi par būtiskākajiem jautājumiem, kas jāņem vērā, veicot konkurences novērtēšanu. Kopā abi šie sējumi veido "Konkurences novērtēšanas metodisko līdzekli" [*Competition Assessment Toolkit*]. Citus saistītos materiālus var atrast ESAO tīmekļa vietnē, pašlaik www.oecd.org/competition/toolkit.

PATEICĪBAS

“Konkurences novērtēšanas metodisko līdzekli” izstrādāja Konkurences komitejas 2. darba grupa, kuras darbā piedalījās daudzu delegāciju pārstāvji gan no ESAO dalībvalstīm, gan valstīm, kas nav ESAO dalībvalstis.

ESAO Sekretariātā materiālu projektus izstrādāja Rekss Deitons-Smits [*Rex Deighton-Smith*], Šons F. Īniss [*Sean F. Ennis*], Viveks Gosals [*Vivek Ghosal*] un Marta Troja-Martinesa [*Marta Troya-Martinez*]. Konkurences novērtēšanas projektu vadīja Šons F. Īniss no Konkurences nodaļas.

Dokumentācijas sagatavošanā palīdzēja Sofija Blondjē [*Sophie Blondieau*], Vendija Hūeta [*Wendy Houet*], Lorenss Langanejs [*Laurence Langanay*], Edvards Smailijs [*Edward Smiley*].

Saturs

1. nodaļa – Konkurences novērtēšana un konkurences pārbaudes lapa	6
2. nodaļa – Kādā veidā konkurence sniedz priekšrocības patērētājiem	15
3. nodaļa – Konkurences novērtēšanas piemērošana valdības darbībām	20
4. nodaļa – Konkurences novērtēšanas iekļaušana regulējuma ietekmes analīzē	26
Pielikums – ESAO ieteikums par konkurences novērtēšanu	47

1. NODAĻA

KONKURENCES NOVĒRTĒŠANA UN KONKURENCES PĀRBAUDES LAPA*

Šajā nodaļā ir aprakstīta konkurences pārbaudes lapa un tās nozīme konkurences novērtēšanas procesā. Lasītāji ar priekšzināšanām par šo tēmu var uzreiz pāriet pie otrā, tehniskā, sējuma “Konkurences novērtēšanas rokasgrāmata”.

1. Ievads

Valdības darbība parasti ir vērsta uz to, lai sekmētu un aizsargātu svarīgus valsts politikas mērķus. Lielākoties šos mērķus var sasniegt vairākos veidos. Tā kā patērētājiem, protams, klājas labāk, ja ir lielāka, nevis mazāka konkurence, tad, apsverot šīs izvēles, ir noderīgi novērtēt ietekmi uz konkurenci.¹

Šajā metodiskajā līdzeklī ir parādīts, kā veikt šādu novērtēšanu. Tajā regulētājiem un likumdevējiem ir sniegta praktiska metode, ar kuras palīdzību var noteikt nozīmīgus konkurences ierobežojumus un, ja iespējams, no tiem izvairīties. Konkurences novērtēšanu iesaka ESAO Padome (sk. A pielikumu).

Kā pirmais solis šajā metodē izmantots sākotnēju jautājumu kopums – “Konkurences pārbaudes lapa” –, kas parāda, kādos gadījumos ierosinātie likumi vai noteikumi var būtiski kaitēt konkurencei. Pārbaudes lapa palīdz politikas veidotājiem koncentrēt uzmanību uz iespējamiem ar konkurenci saistītiem jautājumiem politikas attīstības procesa agrīnā stadijā.

Lai gan lielākā daļa noteikumu konkurencei nerada būtiska kaitējuma risku, konkurences novērtēšanas process, kura sākumstadija ir pārbaudes lapa, sniedz analītisku ietvaru, kas regulētājiem un likumdevējiem nepieciešams, lai samazinātu vai novērstu iespējamās konkurences problēmas. Tas tiek darīts, palīdzot viņiem noteikt iespējamās alternatīvas, kas var samazināt vai novērst iespējamo kaitējumu konkurencei, vienlaicīgi turpinot īstenot nospraustos politikas mērķus.

Turpmāk šajā nodaļā ir aprakstītas konkurences pārbaudes lapas četras jautājumu grupas un pirmie soļi, kas politikas veidotājiem jāspēr, ja atbilde uz kādu no šiem jautājumiem ir “jā”.

2. Vai ir ierobežojumi piegādātāju skaitam vai lokam? (pārbaudes lapas A punkts)

Piegādātāju skaita ierobežošana rada risku, ka izveidosies tirgus vara² un samazināsies konkurences sacensība. Ja piegādātāju skaits samazinās, pieaug smazinātas konkurences (vai slepenas vienošanās) iespēja starp pārējiem piegādātājiem un var pieaugt atsevišķu piegādātāju iespējas paaugstināt cenas. Konkurences samazināšanās dēļ var zust stimulējošs efektīvi apmierināt patērētāju pieprasījumu un var sarukt inovāciju apjoms un ilgtermiņa

* Šo nodaļu ir sagatavojis Šons F. Īniss [*Sean F. Ennis*], izmantojot sīkākus ziņojumus, kurus sagatavojuši Rekss Deitons-Smits [*Rex Deighton-Smith*] un Viveks Gosals [*Vivek Ghosal*].

¹ Konkurences priekšrocību piemēri ir minēti 2. nodaļā.

² Piegādātāju tirgus vara ir spēja izdevīgi paaugstināt cenu, pazemināt kvalitāti vai samazināt inovācijas attiecībā pret līmeni, kāds pastāvētu konkurējošā tirgū.

ekonomiskā efektivitāte. Kaut arī ir spēcīgi politiski iemesli, kāpēc politikas veidotāji dažkārt var ierobežot piegādātāju skaitu vai loku, tomēr, kā jau tas minēts iepriekš, politikas priekšrocības, kas izriet no ierobežojumiem ieiet tirgū, ir rūpīgi jāsamēro ar faktu, ka jaunu piegādātāju viegla ienākšana tirgū var palīdzēt atturēt pašreizējos piegādātājus no tirgus varas izmantošanas.

Konkurences pārbaudes lapa

Papildu konkurences novērtēšana jāveic, ja priekšlikumam ir ietekme kādā no 4 turpmāk minētajiem veidiem:

A) Ierobežo piegādātāju skaitu vai loku

Iespējams, tas ir tāpēc, ka priekšlikums:

1. Piešķir piegādātājam ekskluzīvas tiesības piegādāt preces vai sniegt pakalpojumus;
2. Kā darbības priekšnoteikumu ievieš licences, atļaujas vai autorizācijas procesu;
3. Ierobežo dažu veidu piegādātāju iespējas piegādāt preces vai sniegt pakalpojumus;
4. Būtiski paaugstina piegādātāja ieešanas tirgū vai iziešanas no tā izmaksas;
5. Rada ģeogrāfiskus šķēršļus komercsabiedrību iespējām piegādāt preces un darbaspēku vai sniegt pakalpojumus, vai investēt kapitālu.

B) Ierobežo piegādātāju iespējas konkurēt

Iespējams, tas ir tāpēc, ka priekšlikums:

1. Ierobežo pārdevēja iespējas noteikt preču vai pakalpojumu cenas;
2. Ierobežo piegādātāju iespējas brīvi reklamēt vai pārdot savas preces vai pakalpojumus;
3. Nosaka preču kvalitātes standartus, kas dažiem piegādātājiem rada priekšrocības attiecībā pret citiem vai kas pārsniedz līmeni, kādu daži kompetenti pircēji izvēlētos;
4. Būtiski sadārdzina ražošanas izmaksas dažiem piegādātājiem attiecībā pret citiem (it sevišķi, ja pret pašreizējiem tirgus dalībniekiem izturas citādi, nekā pret jauniem ienācējiem tirgū).

C) Piegādātājiem zūd stimuls konkurēt

Iespējams, tas ir tāpēc, ka priekšlikums:

1. Rada pašregulējošu vai kopregulējošu sistēmu;
2. Prasa publicēt informāciju par piegādātāja produkciju, cenām, algām vai izmaksām vai arī mudina to darīt;
3. Atbrīvo noteiktas rūpniecības nozares vai piegādātāju grupas darbības no vispārējo konkurences tiesību aktu ietekmes.

D) Ierobežo pircējiem pieejamo izvēli un informāciju

Iespējams, tas ir tāpēc, ka priekšlikums:

1. Ierobežo patērētāju iespējas izvēlēties, kur iepirkties;
2. Samazina klientu mobilitāti starp preču vai pakalpojumu piegādātājiem, paaugstinot viena piegādātāja nomaņas ar citu tiešās vai netiešās izmaksas;

3. Būtiski maina pircējam nepieciešamo informāciju efektīvai pirkuma veikšanai.

2.1. Ekskluzīvu tiesību piešķiršana (pārbaudes lapas A punkta 1. apakšpunkts)

Ekskluzīvu tiesību piešķiršana ražot noteiktas preces vai sniegt noteiktus pakalpojumus nozīmē privātā monopola radīšanu. Vēsturiski ekskluzīvu tiesību piešķiršana bieži sastopama saistībā ar “dabisko monopolu”.³ Ekskluzīvu tiesību piešķiršanu, it sevišķi tad, ja tās ir ilgstošas, bieži uzskata par līdzekli, lai veicinātu būtiskas investīcijas infrastruktūrā, kas, iespējams, nevarētu notikt bez stimulēšanas, ko sniedz ekskluzīvu tiesību nodrošināts, garantēts tirgus. Taču ekskluzīvas tiesības dažkārt izmanto situācijās, kad uz tām dabiskā monopola pamatojums neattiecas.

Ekskluzīvas tiesības daudzējādā ziņā ir lielākais šķērslis ienākšanai tirgū. Iespējams, ekskluzīvas tiesības var radīt monopola cenu veidošanos un citas problēmas, kas saistītas ar tirgus varas izmantošanu. No šādām sekām nevar pilnībā izvairīties ar regulēšanas palīdzību, jo, novēršot tirgus varas izmantošanu un aizsargājot patērētājus, regulētāji bieži cieš neveiksmi vai gūst tikai nelielus panākumus. Tāpēc šādas tiesības jāierobežo, un tās var piešķirt tikai pēc tam, kad rūpīgi apsvērtas paredzamās cenas, tiesību ilgums un alternatīvi veidi, kā sasniegt šos pašus mērķus.

2.2. Licences vai atļaujas prasīšana (pārbaudes lapas A punkta 2. apakšpunkts)

Licences vai atļaujas, kas nepieciešamas darbības veikšanai, noteikti ierobežo ieiešanu tirgū. Kvalifikācijas prasības var būt izteiktas minimālo standartu veidā attiecībā uz formālo izglītību un / vai pieredzi, un tajās var būt iekļautas laba raksturojuma prasības. Piemēram, tā sauktās “atbilstības un piemērotības” pārbaudes ir parastas finanšu jomā, lai ieņemtu oficiālu amatu komercsabiedrībā vai padomē. Reizēm var izmantot “valsts interešu” mērauklu, prasot, lai iespējamie jaunie tirgus dalībnieki uzskatāmi parāda sniedzamā papildu pakalpojuma “nepieciešamību” un dažos gadījumos pat pierāda, ka viņu ienākšanai tirgū nebūs negatīvas ietekmes uz pašreizējo nozares dalībnieku komercdarbību. Ārkārtējos gadījumos var noteikt licenču skaitu.

Licences vai atļaujas prasības vienmēr ir stingrākas, nekā tas nepieciešams patērētāju aizsardzībai, un tās var nevajadzīgi samazināt patērētāju izvēli un radīt mākslīgu deficītu, kas paaugstina cenas. Lai gan licencēšanas sistēmām parasti ir ar faktiem pamatoti mērķi aizsargāt patērētājus, šādu šķēršļu rezultāts bieži ir pašreizējo ražotāju aizsardzība no konkurences. Jāuzmanās, lai licenču un atļauju prasības nekļūtu apgrūtināšākas, nekā tas nepieciešams vēlamo regulēšanas mērķu sasniegšanai.

2.3. Ierobežo dažu veidu piegādātāju iespējas piegādāt preces vai sniegt pakalpojumus (pārbaudes lapas A punkta 3. apakšpunkts)

Reizēm valstis ierobežo atšķirīga veida piegādātāju iespējas piedalīties komercdarbībā. Piemēram, dažas valstis prasa, lai visi nekustamo īpašumu mākleri sniegtu valsts noteiktu pakalpojumu kopumu, un tādējādi ierobežo iespējas sniegt pakalpojumus vai aizliedz to darīt mākleriem, kas par zemām cenām piedāvā minimālus pakalpojumus vai kas norēķinās par konkrētu pakalpojumu.⁴ Šādi ierobežojumi bieži ir pārspīlēti, jo tie pārmērīgi ierobežo

³ Monopols pastāv tad, ja precī vai pakalpojumu pamatoti var iegādāties tikai pie viena piegādātāja. “Dabiskajā monopolā” viens piegādātājs var vēlamo produkciju ražot efektīvāk un ar zemākām kopējām izmaksām nekā divi vai vairāki piegādātāji.

⁴ Sk. http://www.usdoj.gov/atr/public/real_estate/feeforservice.htm.

piegādātāju skaitu, samazina konkurenci starp piegādātājiem un šo ierobežojumu dēļ veidojas augstākas cenas vai mazāk pievilcīgi līguma noteikumi klientiem.

Cenšoties sasniegt vietējās vai mazās uzņēmējdarbības politikas mērķus, konkurencei mazāk kaitīgas alternatīvas var būt dažādas tiešās subsīdijas un / vai nodokļu atlaides, labvēlīgāki noteikumi maziem vai vietējiem piegādātājiem vai reklāmas / izglītojošu kampaņu izmantošana.

2.4. Būtiski palielina ieiešanas tirgū vai iziešanas no tā izmaksas (pārbaudes lapas A punkta 4. apakšpunkts)

Noteikumi, kas palielina ieiešanas tirgū vai iziešanas no tā izmaksas, cenšas atturēt dažus iespējamus jaunus tirgus dalībniekus no ieiešanas tirgū, un tādējādi tie nemitīgi samazina tirgus dalībnieku skaitu. Šāda veida regulēšanas piemēri ir stingras preču pārbaudes prasības un prasības par atbilstību nevajadzīgi augstai izglītībai vai tehniskajai kvalifikācijai. Lai samazinātu šādu noteikumu ietekmi uz konkurenci, dažkārt valstis nosaka izņēmumus attiecībā uz atsevišķām grupām. Piemēram, zemas klases automašīnu ražotāji bieži ir atbrīvoti no noteikumiem attiecībā uz transportlīdzekļu pārbaudi vai arī uz tiem attiecas mazāk apgrūtināši pārbaudes noteikumi.

2.5. Ierobežo ģeogrāfisko preču, pakalpojumu, kapitāla un darbaspēka kustību (pārbaudes lapas A punkta 5. apakšpunkts)

Dažkārt noteikumi, parasti kā reģionālās politikas instruments, ierobežo preču, pakalpojumu, kapitāla un / vai darbaspēka aizplūšanu no savas jurisdikcijas. Taču šādi ierobežojumi mākslīgi samazina konkurences ģeogrāfisko areālu, kurā piegādāt preces vai sniegt pakalpojumus. Tas var samazināt piegādātāju skaitu un eventuāli ļaut piegādātājiem izmantot tirgus varu un paaugstināt cenas.

Iespējamie ierobežojumi jāizvērtē, pamatojoties uz to, vai ir acīmredzama saikne starp šiem ierobežojumiem un noteiktu politikas mērķu sasniegšanu, vai šie ierobežojumi ir vismazākie, kādi nepieciešami mērķa sasniegšanai, vai rūpīga analīze norāda, ka politikas mērķi var sasniegt ar ierobežojošiem līdzekļiem, un vai šie ierobežojumi attiecas tikai uz noteiktu laika posmu, kas skaidri noteikts noteikumos.

Pastāv liels risks, ka “pagaidu” aizsardzības pasākumi, spēcīgi lobējot piegādātāju, kas gūst labumu no ierobežojumiem, kļūs par daļēji nemainīgu kārtību. Lai sasniegtu regulēšanas mērķus, bieži ir labākas iespējas, tostarp tiešās subsīdijas un labvēlīgi regulējuma nosacījumi.

3. Vai piegādātāju iespējām konkurēt ir ierobežojumi? (pārbaudes lapas B punkts)

Regulējums var dažādos veidos, no kuriem ne visi šeit ir minēti, ietekmēt piegādātāju iespējas konkurēt, tostarp izmantojot reklāmas un mārketinga ierobežojumus, nosakot preču vai pakalpojumu kvalitātes standartus un kontrolējot preču vai pakalpojumu pārdošanas cenas. Šie ierobežojumi var samazināt sacensības intensitāti un plašumu, tādējādi radot patērētājiem augstākas cenas un mazāku preču daudzveidību.

3.1. Kontrolē preču un pakalpojumu pārdošanas cenas (pārbaudes lapas B punkta 1. apakšpunkts)

Valstis bieži regulē cenas tādās tradicionālās monopola nozarēs kā, piemēram, komunālie pakalpojumi. Šāda veida cenu kontrole, iespējams, ir noderīga patērētājiem, un tā kalpo par pretsvaru patērētāja alternatīvu trūkumam. Tomēr dažkārt cenu kontroli izmanto arī gadījumos, kad vienam un tam pašam patērētājam ir daudz iespējamo piegādātāju. Ja ir noteiktas minimālās cenas, lētie piegādātāji nevar iegūt tirgus daļu, nodrošinot labāku cenu patērētājiem. Tieši tāpat tad, ja ir noteiktas maksimālās cenas, būtiski var samazināties piegādātāja stimulācija ieviest inovācijas, piedāvājot jaunus un / vai augstas kvalitātes produktus, un piegādātāji var efektīvi saskaņot savas cenas tuvu maksimālajai cenai.

Dažkārt minimālo cenu regulēšana ir reakcija uz ārkārtīgi spēcīgu cenu konkurenci. Šādos gadījumos minimālās cenas regulēšanu parasti uzskata par līdzekli, lai aizsargātu mazos piegādātājus no “negodīgas” konkurences. Šādas cenu regulēšanas ietekme rūpīgi jāizvērtē, jo, iespējams, rezultāts būs augstākas cenas patērētājiem vai prasību neapmierināšana. Maksimālās cenas noteikumus bieži ievieš kā nepieciešamu līdzekli, lai ierobežotu ieiešanu tirgū. Alternatīva ir atļaut brīvu ienākšanu tirgū.

3.2. Ierobežo reklāmu un mārketingu (pārbaudes lapas B punkta 2. apakšpunkts)

Noteikumi, kas ierobežo piegādātāju iespējas reklamēt vai pārdot preces vai pakalpojumus bieži pastāv tādēļ, lai ierobežotu nepatiesas vai maldinošas reklāmas. Dažkārt reklāmas ierobežojumi ir vērsti uz to, lai samazinātu to preču vai pakalpojumu reklamēšanu, kurus uzskata par tādiem, kam ir sociāli nelabvēlīga ietekme, vai kas saistīti ar pārmērīgu patēriņu. Cītkārt reklāmas ierobežojumi var būt noteikti attiecībā uz konkrētām “ne aizsargātām” grupām, piemēram, bērniem. Šāda veida ierobežojumiem, ja tiek nodrošināts tas, ka tie nav pārāk plaši, var būt būtiska sociāli labvēlīga ietekme.

Tomēr daudzos gadījumos reklāmas un mārketinga ierobežojumi ir pārāk plaši un pārmērīgi ierobežo konkurenci. Iespējams, reklāmas un mārketinga ierobežojumi ir īpaši apgrūtinoši potenciālajiem jaunajiem tirgus dalībniekiem, jo tie ierobežo ienācēju iespējas informēt varbūtējos klientus par savu klātbūtni tirgū un par to savu preču un pakalpojumu veidu un kvalitāti, kurus tie var piedāvāt. Bieži dzīvotspējīga alternatīva ir noteikumi, kas ierobežo tikai nepatiesu vai maldinošu reklāmu.

3.3. Nosaka preču kvalitātes standartus, kas dažiem piegādātājiem rada pārmērīgas priekšrocības attiecībā pret citiem vai kas pārsniedz līmeni, kādu daži kompetenti pircēji izvēlētos (pārbaudes lapas B punkta 3. apakšpunkts)

Noteikumi, kas nosaka standartus, bieži sniedz priekšrocības patērētājiem un var palīdzēt veicināt jaunu produktu veidu rašanos, nodrošinot to, ka dažādu piegādātāju jaunie produkti ir savietojami. Taču standartu noteikšana rada arī pārmērīgas priekšrocības dažiem piegādātājiem attiecībā pret citiem. Parasts piemērs ir noteikumi apkārtējās vides jomā, kas ierobežo viegli toksisku vielu pieļaujamās emisijas. Lai gan emisiju ierobežošana bieži ir piemērots veids, kā aizsargāt sabiedrības veselību, šie noteikumi var būt noteikti tādā veidā, kas negodīgi rada priekšrocības mazam piegādātāju skaitam, piemēram, prasot noteiktu tehnoloģiju izmantošanu vai nosakot pārmērīgi stingrus standartus, kurus ražotājiem ar mazākiem resursiem ir grūti vai neiespējami izpildīt. Cits piemērs, kad standartu noteikšanai var būt nozīmīga, pret konkurenci vērstā ietekme, ir minimālo kvalitātes standartu noteikšana atsevišķiem preču veidiem. Šādu standartu noteikšanas pamatā bieži ir pārliecinoši mērķi kā,

piemēram, patērētāju aizsardzība no riska, kas saistīts ar attiecīgās preces lietošanu. Tomēr, ja daži patērētāji dod priekšroku zemākai cenai, nevis lielākai drošībai, vajadzība pēc standarta vairs nav tik nepārprotama. Šādi standarti var samazināt patērētāju labklājību, jo patērētāji nevar pirkt lētākas, zemākas kvalitātes preces, kurām tie dotu priekšroku arī tad, ja būtu pilnībā informēti par iespējamo risku.

Stingrākiem preču standartu noteikumiem vienmēr ir alternatīvas. Piemēram, ja minimālais standarts ir neapmierinošs patērētāju aizsardzības iemeslu dēļ, tā vietā iespējams prasīt atklāt informāciju par noteiktas preces īpašībām. Ja ir iecerētas nozīmīgas izmaiņas emisiju standartos, valstis var mēģināt samazināt pret konkurenci vērstu ietekmi, atļaujot emisijas tiesību tirdzniecību vai sniedzot pagaidu atbalstu mazākiem piegādātājiem, lai palīdzētu tiem izpildīt jaunās prasības.

3.4. Palielina izmaksas atsevišķiem piegādātājiem attiecībā pret citiem (pārbaudes lapas B punkta 4. apakšpunkts)

Dažkārt noteikumi rada netīšas sekas, sadārdzinot izmaksas dažiem piegādātājiem attiecībā pret citiem. Viens no izmaksu asimetrijas avotiem ir noteikumi, kas pieprasa tikai kādas noteiktas ražošanas tehnoloģijas izmantošanu. Cits avots ir izņēmuma noteikumi (“*grandfather clauses*”), kas no regulējuma atbrīvo pašreizējos piegādātājus, bet regulējumu piemēro jaunajiem tirgus dalībniekiem. Šādi nosacījumi, kas atsevišķiem piegādātājiem izmaksas palielina daudz vairāk nekā citiem, spēj izkropļot konkurences attiecības vienā nozarē. Tie var kavēt ieiešanu tirgū, samazināt inovācijas un samazināt konkurences spiediena intensitāti tirgū. Lai gan atšķirīgu izmaksu radīšana var kaitēt, tas nav jāsaprot tādējādi, ka noteikumiem būtu pozitīvā veidā jācenšas vienādot piegādātāju izmaksas.

Attiecībā uz profesionālo kvalifikāciju bieži izmanto izņēmuma noteikumus, pamatojoties uz pārliecību, ka ilgi strādājošu profesijas pārstāvju plašā praktiskā pieredze pietiekami aizvieto augstāku formālās kvalifikācijas līmeni. Attiecībā uz ražošanas tehnoloģijām izņēmuma noteikumus bieži izmanto tādēļ, lai nodrošinātu ar pietiekami ilgu laiku, kas nepieciešams, lai amortizētu iepriekšējo investīciju izmaksas. Izņēmuma noteikumu pret konkurenci vērsto ietekmi var samazināt, nodrošinot, ka tiem ir laika ierobežojumi, nevis tie ir pastāvīgi. Vispārīgi runājot, argumenti par labu izņēmuma noteikumiem jāuztver skeptiski, jo tie bieži aizsargā intereses saglabāt piešķirtās tiesības no iespējamās konkurences.

4. Vai piegādātājiem zūd stimuls konkurēt? (pārbaudes lapas C punkts)

Noteikumi var ietekmēt piegādātāja rīcību, ne tikai mainot piegādātāju iespējas konkurēt, bet piegādātājam var arī zūst stimulu rīkoties kā spēcīgiem sāncensiem. Divi no galvenajiem iemesliem, kāpēc piegādātāju konkurence var kļūt vājāka, ir, pirmkārt, tas, ka daži noteikumi var atvieglot sadarbību starp piegādātājiem, un, otrkārt, ka dažu noteikumu dēļ klientiem zūd vēlme, iespējas vai stimuls pāriet no viena piegādātāja pie cita. Ir arī citi iemesli, kāpēc piegādātāju konkurence var vājināties, to vidū, piemēram, ir peļņas vai tirgus daļas ierobežojumi, kas samazina iespējamās konkurences priekšrocības. Kartelim līdzīga izturēšanās⁵ var vieglāk izveidoties pašregulējošās vai kopregulējošās sistēmās, paplašinot informācijas apmaiņu par piegādātāja produkciju un cenu vai atbrīvojot nozari no konkurences likuma darbības. Karteļi ir kaitīgi, jo tie ierobežo produkciju un paaugstina cenas, nodarot ļaunumu patērētājiem. Karteļa izveidošanās riskam jābūt samērotam ar iespējamām pašregulēšanas priekšrocībām kā, piemēram, ātrāku jauno tehnoloģiju atestāciju.

⁵ Kartelis pastāv tad, ja konkurenti vienojas ierobežot konkurenci, piemēram, nosakot cenu, ierobežojot piegādi, daloties peļņā un krāpjoties izsolēs, tādējādi palielinot savu kopējo peļņu.

4.1. Pašregulācija un kopregulācija (pārbaudes lapas C punkta 1. apakšpunkts)

Ja rūpniecības nozare vai profesionāla apvienība (bieži vien – valdības mudināta) uzņemas pilnīgu atbildību par savu biedru izturēšanās regulēšanu un tā nav nostiprināta valsts tiesību aktos, lieto terminu “pašregulācija”. Taču tad, ja valdība ar tiesību aktu palīdzību nodrošina atbalstu nosacījumiem, kurus izveidojusi vismaz puse no rūpniecības nozares / profesionālas apvienības, lieto terminu “kopregulācija”. Pašregulējošas un kopregulējošas struktūras var nest būtisku labumu, nodrošinot atbilstošus tehniskus standartus un to tehnoloģisko attīstību.

Tomēr šīm struktūrām var būt būtiska, pret konkurenci vērsta ietekme. Rūpniecības nozares / profesionālās apvienības bieži vien pieņem tādus noteikumus, kuru dēļ preču vai pakalpojumu piegādātājiem zūd iespējas vai stimulē spēcīgi konkurēt citam ar citu, piemēram, reklāmas ierobežojumus un noteikumus, kas liedz samazināt cenas. Tāpat ieiešanu tirgū var samazināt arī pārmērīgi stingras kvalifikācijas prasības. Valstij ir jāsauglabā spēja nepieļaut to, ka rūpniecības nozares / profesionālās apvienības mēģina izmantot regulācijas varu pret konkurenci vērstā veidā. To var panākt, vai nu nodrošinot, ka pašregulāciju un kopregulāciju nepārprotami regulē konkurences tiesību akti, vai arī nodrošinot to, ka attiecīgajām valsts institūcijām ir tiesības apstiprināt vai atteikties apstiprināt apvienību noteikumus un, ja nepieciešams, aizstāt tos ar saviem noteikumiem, ja apvienība turpina ierosināt nepieņemamus noteikumus.

4.2. Prasības publicēt informāciju par piegādātāju cenām, produkciju vai algām (pārbaudes lapas C punkta 2. apakšpunkts)

Noteikumi, kas pieprasa, lai tirgus dalībnieki publicētu informāciju par viņu cenu vai produkcijas ieguves līmeni, var būtiski veicināt karteļu rašanos, jo karteļa darbības galvenais priekšnoteikums ir karteļa dalībnieku iespēja efektīvi kontrolēt savu konkurentu (vai līdzdalībnieku) izturēšanos tirgū. Visdrīzāk karteļi izveidosies tad, ja ir mazāk tirgus dalībnieku, ja ir augsti šķēršļi ienākšanai tirgū, ja piegādātāju produkti ir relatīvi vienādi un ja informācija par cenas vai produkcijas izmaiņām ir pieejama vai nu pirms, vai arī neilgi pēc tam, kad notikusi cenas vai produkcijas maiņa.

Noteikumus, kas pieprasa publicēt informāciju par cenu vai produkcijas ieguves līmeni, var pieņemt, lai uzlabot patērētāju informētību, un reizēm tie var uzlabot tirgus efektivitāti. Taču tad, ja iespējama karteļa izveidošanās, šādām prasībām visdrīzāk būs tikai negatīva ietekme. Visu sakopoto datu publicēšanai ir alternatīvas. Ja informācija galvenokārt ir savākta tādēļ, lai veidotu valsts politiku, tad to vispār var nebūt vajadzības publicēt. Ja mērķis ir palīdzēt patērētājiem vai sniegt vispārēju statistiku, kopēja statistika atbalsta karteļu veidošanos mazāk nekā statistika par atsevišķiem piegādātājiem.

4.3. Atbrīvošana no vispārējiem konkurences tiesību aktiem (pārbaudes lapas C punkta 3. apakšpunkts)

Daudzās valstīs noteikti piegādātāji vai tautsaimniecības nozares gūst labumu tāpēc, ka tie tiek atbrīvoti no vispārējo konkurences tiesību aktu piemērošanas. Dažos gadījumos uz šīm nozarēm attiecas atsevišķi, nozarei pielāgoti tiesību akti. Citos gadījumos šajās nozarēs nav pret konkurenci vērsta izturēšanās ierobežojumu. Ja vispārējo konkurences tiesību aktu

piemērošana ir būtiski ierobežota, rodas nepārprotams risks, ka izveidosies karteļi, tiks izkropļotas cenas un notiks pret konkurenci vērsta apvienošanās.⁶

Ja ir īpašs pamatojums izņēmumu turpmākajai pastāvēšanai, jāapsver līdzekļi, ar kuru palīdzību to ietekmi var maksimāli samazināt. Piemēram, ar tiesību aktiem noteiktu monopolu, kas visiem attiecīgās preces ražotājiem liek tās pārdot licencētam starpniekam, var iekļaut sistēmā, kas ražotājiem ļauj izmantot kooperatīvas pārdošanas sistēmas, bet neliek viņiem to darīt.

5. Vai tiek ierobežota pircējiem pieejamā izvēle un informācija? (pārbaudes lapas D punkts)

5.1. Ierobežo patērētāju iespējas izvēlēties, kur iegādāties preces vai pakalpojumus (pārbaudes lapas D punkta 1. apakšpunkts)

Dažkārt noteikumi ierobežo patērētājiem pieejamās izvēles iespējas. Piemēram, noteikumi var ierobežot klientu iespējas noteiktā vietā izmantot medicīnas pakalpojumus. Šāds regulējums var samazināt aprūpes kvalitāti un neļaut tiem patērētājiem, kas vēlētos doties uz citu vietu (piemēram, uz ārstniecības iestādi, kurā ir īsākas rindas vai labāka reputācija), to darīt.

Patērētāju izvēles ierobežošanai var būt kaitīga ietekme, jo atlikušajiem piegādātājiem var zust stimuls apmierināt patērētājus, piegādājot vēlamās kvalitātes un cenu līmeņa produktus.

5.2. Samazina klientu mobilitāti, paaugstinot izmaksas, ja tiek mainīti piegādātāji (pārbaudes lapas D punkta 2. apakšpunkts)

Noteikumi var palielināt vai samazināt patērētāju vēlmi pāriet no viena piegādātāja pie cita, ietekmējot “piegādātāja maiņas izmaksas” – tiešās un netiešās izmaksas, kas patērētājam rodas, pārejot no viena piegādātāja pie cita. Piegādātāja maiņas izmaksas var rasties dažādu iemeslu dēļ, tostarp ilgstošu līguma noteikumu dēļ vai tāpēc, ka attiecīgā prece ir piesaistīta piegādātājam tādā veidā, kas pāreju pie cita piegādātāja padara apgrūtinošu, piemēram, piesaistot tālruņa numuru attiecīgā pakalpojuma sniedzējam. Ja patērētāji saskaras ar augstām piegādātāja maiņas izmaksām, piegādātāji var prasīt augstākas cenas par savām precēm vai pakalpojumiem. Tāpēc piegādātāji bieži cenšas radīt augstas piegādātāja maiņas izmaksas, dažkārt veicinot politiku, kas tādas nodrošina.

Piegādātāja maiņas izmaksu samazināšanai vai novēršanai var būt liela konkurenci veicinoša ietekme, un politikas veidotājiem jācenšas izvairīties no tādas politikas, kas paaugstina piegādātāja maiņas izmaksas patērētājiem. Ja ir nepārprotams risks, ka tiks ieviestas piegādātāja maiņas izmaksas, būtu ieteicams regulēšanas sistēmā iekļaut noteikumus, kas to izmantošanu ierobežo vai aizliedz. Pienācīga uzmanība jāpievērš tam, lai nodrošinātu to, ka tiek ņemtas vērā pamatotas piegādātāja maiņas izmaksas.

5.3. Būtiski maina pircējam nepieciešamo informāciju efektīvai pirkuma veikšanai (pārbaudes lapas D punkta 3. apakšpunkts)

Valstīm atceļot regulējumu un radot tirgus, kas iepriekš nav pastāvējuši, patērētājiem tiek lūgts izdarīt izvēli starp produktiem, kurus tie nekad iepriekš nav pirkuši. Viens piemērs, kur šī situācija ir sastopama, ir gadījumi, kad patērētāji iegādājas elektroenerģiju. Ja patērētājiem

⁶ Apvienošanās ir divu (vai vairāku) iepriekš neatkarīgu piegādātāju apvienošanās, lai izveidotu vienu lielāku piegādātāju.

ir tiesības izvēlēties savu piegādātāju jaunos tirgos, viņiem var būt sarežģīti izvērtēt piedāvājumus un atšķirt labas komercsabiedrības no sliktām. Draudi, kurus var radīt šādas situācijas – informācijas trūkums produkta “jaunā” veida dēļ –, slēpjas tajā apstākļī, ka pārmaiņas var tikt atceltas patērētāju sūdzību par tām komercsabiedrībām dēļ, kuri ļaunprātīgi izmanto patērētāju pieredzes trūkumu.

Šādos gadījumos būtu labāk reizē ar jauna tirgus radīšanu izvirzīt prasības sniegt informāciju, kas patērētājiem kalpotu par atskaites punktu piedāvājumu salīdzināšanai.

6. Ja atbilde ir “jā”

Nozīmīgs pirmais solis, lai uzlabotu regulējuma kvalitāti, ir identificēt noteikumus, kas var pārmērīgi ierobežot konkurenci. Konkurences pārbaudes lapā ietvertie jautājumi ir drošs sākotnējais pamats, lai identificētu noteikumus, kam var būt pret konkurenci vērsta ietekme. Jautājumu apakšpunkti norāda uz galvenajiem, bet ne vienīgajiem veidiem, kā noteikumi var pārmērīgi ierobežot tirgus sacensību.

Iespējams, atbilstoši pārbaudes lapai tikai neliela noteikumu daļa spēj pārmērīgi ierobežot tirgus aktivitāti. Taču tad, ja saskaņā ar pārbaudes lapu ir iespējami pārmērīgi tirgus aktivitātes ierobežojumi, ir vērts apsvērt plašāku konkurences novērtējuma veikšanu. 4. nodaļā ir aprakstīts, kā veikt šādu novērtējumu. 3. nodaļā ir iztirzāts, kā konkurences novērtēšanu piemērot valdības darbībām.

2. NODAĻA

KĀDĀ VEIDĀ KONKURENCE SNIEDZ PRIEKŠROCĪBAS PATĒRĒTĀJIEM*

Šajā nodaļā ir sniegti piemēri, kā konkurence sniedz būtiskas priekšrocības patērētājiem.

Svarīgs tirgus reformu iemesls ir tas, ka valdības skaidri apzinās konkurences priekšrocības.¹ Konkurences novērtēšanas metodiskajā līdzeklī uzmanība pievērsta tam, lai sniegtu valdībām praktiskus instrumentus, kā samazināt pārmērīgus konkurences ierobežojumus. Pirms šādu instrumentu izmantošanas ir vērts apsvērt, kāpēc lielāka konkurence starp komercsabiedrībām ir mērķis, uz kuru vērts tiekties.

Komercsabiedrību savstarpējā konkurence var uzlabot ražošanas efektivitāti un, izmantojot inovācijas, piegādāt patērētājiem jaunākus un labākus produktus, kas veicina ekonomisko izaugsmi un patērētāju labklājību. Kopumā konkurence starp piegādātājiem parasti veicina zemākas cenas un lielākas izvēles iespējas. Viens no labākajiem veidiem, kā saprast šīs priekšrocības, ir piemēru izmantošana. Atsevišķi piemēri minēti 1. ierāmējumā. Šo piemēru nolūks ir ilustrēt konkurences vispārējās priekšrocības, ne vienmēr pievēršoties regulējošiem ierobežojumiem.

1. ierāmējums. **Piemēri tam, kādas priekšrocības patērētājiem sniedz konkurence**

1. Tirdzniecības ostas. Argentīna 70. gados uzsāka dažu jūras ostu privatizāciju. Produktivitātes ziņā šī privatizācijas fāze nebija īpaši veiksmīga. Publiskās investīcijas infrastruktūrā saglabājās zemas, sistēma tika pārmērīgi regulēta, un ostas iestādes bija neatbilstošas. 90. gados privātām komercsabiedrībām tika atļauts darboties publiskajās ostās un celt jaunas ostas vai investēt to infrastruktūrā. Attiecībā uz Buenosairesas ostu tās sešus termināļus nodeva koncesijā piecām dažādām privātām komercsabiedrībām, ostas pārvaldei saglabājot infrastruktūras īpašumtiesības (saimnieka ostas modelis). Saistībā ar reformām kravu pārkraušana laikā no 1990. līdz 1995. gadam palielinājās par 50 %, darbaspēka produktivitāte pieauga par 275 %, un Argentīnas ostas kļuva par lētākajām ostām Latīņamerikā. 1997. gadā Puertonuevo kravu apjoms pārspēja Santosu (Brazīlija), lielāko Dienvidamerikas ostu. Ārvalstu komercsabiedrības piedalījās jaunu ostu celtniecībā, piemēram, termināļa būvniecībā Saratē.

Avoti:

Lourdes Trujillo and Tomijs Serebrisky. "An Assessment of Port Reform in Argentina: Outcomes and Challenges Ahead," World Bank, 2004.

http://www.worldbank.org/wbi/regulation-f/pdfs/portreform_argentina.pdf

"Infrastructure in Trade and Economic Development," World Trade Report, World Trade Organization, 2004

http://www.wto.org/English/res_e/booksp_e/anrep_e/wtr04_2b_e.pdf

2. Mazumtirdzniecības veikali. Lielākas konkurences ietekme uz pārtikas preču veikaliem un citiem mazumtirdzniecības veikaliem ir novērota vairākos pētījumos. Attiecībā uz ASV

* Šīs nodaļas piemērus ir sagatavojis Viveks Gosals [*Vivek Ghosal*].

¹ Daudzās nozarēs, kurās regulējums atcelts, kā, piemēram, telekomunikācijas, elektroenerģija un gaisa satiksme, viena no bieži slavētām konkurences priekšrocībām ir tas, ka tā samazina no regulējuma izrietošo pārmērīgo jaudu, radot lielāku ražošanas efektivitāti un zemākas cenas patērētājiem. Mjūriiss [*Muris*] (2002) norāda uz faktu, ka, tā kā daudzas rūpniecības nozares visā pasaulē tiek privatizētas vai liberalizētas, valstis skaidri apzinās konkurences priekšrocības.

tirgiem Hausmans [*Hausman*] un Lībtāgs [*Liebtag*] atzīmē, ka, *Wal-Mart* sākotnēji ienākot tirgū, viņu cenas tiem pašiem produktiem ir par 10–25 % zemākas, salīdzinot ar lielām mazumtirdzniecības veikalu ķēdēm, piemēram, *Kroger*, *Publix*, *Target* un citām. Pēc tam, kad *Wal-Mart* atvēra veikalu netālu no *Kroger* lielveikala Hjūstonā, *Kroger* pārdošanas apjomi samazinājās par 10 %, kaut arī pēc jauna konkurenta parādīšanās cenas samazinājās. Šādi rezultāti liecina, ka *Wal-Mart* ienākšana tirgū patērētājiem sniedza priekšrocības. Citas konkurences priekšrocības, kas saistītas ar pārtikas lielveikalu atvēršanu, var būt šādas: a) jauni produkti un lielāka daudzveidība veikalos; b) veikalu atjaunošana, izveidojot plašākas ejas, labāku apgaismojumu un produktu izvietojumu; c) lielāks norēķina kasu skaits. Mēģinājumi ar regulējuma palīdzību traucēt šādu veikalu atvēršanu var neļaut patērētājiem baudīt labvēlīgākas cenas.

Avoti:

“*Consumer Benefits from Increased Competition in Shopping Outlets: Measuring the Effect of Wal-Mart.*” “*Consumer Benefits from Increased Competition in Shopping Outlets: Measuring the Effect of Wal-Mart.*”

<http://econ-www.mit.edu/files/1765>

“*Wal-Mart Throws an Undercut at Target.*” *The Washington Post*, December 16, 2005.
<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/12/15/AR2005121502096.html>

3. Dzelzceļi. Lalivs [*Lalive*] un Šmuclers [*Schmutzler*] (2007) pēta ietekmi, kāda bija konkurences radīšanai vietējo pasažieru dzelzceļa pārvadājumu tirgū Vācijas federālajā zemē Bādenē-Virtembergā (viena no Vācijas lielākajām federālajām zemēm) laika posmā no 1994. līdz 2004. gadam. Viņi secina, ka, lai gan desmit gadus pēc reformu veikšanas *DB Regio* joprojām ir dominējošais operators, tā konkurenti – *NE-operators* – ir paplašinājuši savu tirgus daļu par apmēram 3 % sākumposmā līdz 13,2 % 2004. gadā. Viņi secina, ka pakalpojuma biežums no 1994. līdz 2004. gadam Bādenē-Virtembergā ir būtiski pieaudzis un ka pakalpojuma biežuma attīstība tajos maršrutos, kuros ir konkurence, ir labāka nekā tajos, kurās tās nav. Viņi konstatē: 1) kopējo pārvadājumu pieaugumu par 29%; 2) daudz lielāku pieaugumu konkurējošā grupā (45%, salīdzinot ar 22% pārbaudītajā grupā); 3) to maršrutu, kurus vismaz daļēji pārvalda *DB Regio* konkurenti, skaita palielināšanos no 19 uz 39. Kopumā var izdarīt secinājumu, ka konkurences palielināšanas rezultāts ir lielāka kvantitāte (pakalpojuma biežums), kā arī lielākas ērtības patērētājiem, ko rada biežuma palielināšanās.

Avoti:

Rafael Lalive and Armin Schmutzler. “*Exploring the Effects of Competition for Railway Markets.*” *University of Zürich*, February 2007.

<http://ideas.repec.org/p/soz/wpaper/0511.html>

4. Autotransports. No Francijas piemēra redzams, ka izmaiņas noteikumos attiecībā uz kravas autotransportu atstāj iespaidu uz nodarbinātību. Francijā bijušā premjerministra Baladūra valdība atcēla iepriekš spēkā esošās prasības, proti, lai pārvadātu preces vairāk nekā 150 km attālumā, nepieciešama valsts izsniegta licence. Pēc reformas veikšanas samazinājās autotransporta cenas un peļņa, norādot to, ka iepriekš šajā nozarē bijušas augstas nomas maksas. Attiecībā uz nodarbinātību šajā nozarē tās līmenis pirms reformas pieauga par 1–1,5 % gadā. Gados pēc reformas veikšanas nodarbinātība pieauga par 5 %, un pašlaik tā pieaug par apmēram 4 % gadā. Saistībā ar šo reformu un veidu, kādā tā tika ieviesta, notika streiki (1992., 1995. gadā). Taču, kā norāda Kahuks [*Cahuc*] un Kramaržs [*Kramarz*] (2005), galvenais rezultāts bija darba vietu radīšana.

Avoti:

OECD. “*Draft Summary of the Discussion of the Round Table on Competition and Regulation in the Legal Profession.*” *Working Party No. 2 on Competition and Regulation*, October 2007. (See comments of Francis Kramarz, p.16)

Cahuc, Pierre, and Francis Kramarz. "De la Précarité a la Mobilité: vers une Sécurité Sociale Professionnelle," Report to the Minister of Economics and the Minister of Labor, June 2005, La Documentation Française, Paris.

<http://www.ladocumentationfrancaise.fr/rapports-publics/054000092/index.shtml>

5. Automobiļu detaļas. Vorens-Boltons [Warren-Boulton] un Daniels Hārs [Daniel Haar] (2007) sniedz aprēķinus par patērētāju ekonomiskajām priekšrocībām, kuras tiem sniedz konkurence automobiļu rezerves daļu tirgū. Viņi parāda, ka patērētāji gūst labumu divos veidos, *Keystone* (vai citam konkurējošam detaļu pārdevējam) ieejot tirgū ar konkurējošu alternatīvu *Original Equipment Manufacturer (OEM)* detaļām. Viņi apsver divu veidu ietekmi: a) *Keystone* cena, protams, ir zemāka par *OEM* cenu; b) saistībā ar *Keystone* ieiešanu tirgū un konkurenci, protams, *OEM* samazina savu cenu. Viņu aprēķini rāda, ka vidēji: a) *Keystone* automobiļu detaļu cenas ir par apmēram 26 % zemākas nekā *OEM* detaļas, ar kurām tās konkurē; b) *OEM* detaļu cenas šīs konkurences dēļ samazinātas par apmēram 8 %. Noteikumi, kas prasa *OEM* detaļu lietošanu, patērētājiem var radīt zaudējumus.

Avots:

Frederick R. Warren-Boulton and Daniel E. Haar. "Estimation of Benefits to Consumers from Competition in the Market for Automotive Parts." *Microeconomic Consulting & Research Associates, Inc.*, 2007.

<http://www.qualitypartscoalition.com/pdfs/8-2micraanalysisl.pdf>

6. Grāmatu izdošana. *Net Book Agreement (NBA)*, kas pastāvēja līdz 1997. gadam, liedza grāmatu tirgotājiem Apvienotajā Karalistē un Īrijā pārdot grāmatas par zemāku cenu, nekā noteicis izdevējs. Pēc *NBA* likvidēšanas labāk pārdotās grāmatas vidēji palika lētākas par 28 %. Tūlīt pēc *NBA* likvidēšanas cenu samazināja 41 % grāmatu. Pēc sešiem gadiem – 2006. gadā – cenu samazināja 52 % grāmatu. Ir arī citas priekšrocības, piemēram: a) publicēto jauno grāmatu nosaukumu skaits palielinājās no vidēji 3 % gadā uz vairāk nekā 4 % gadā; b) palielinājās izvēle veikalos, un uzlabojās klientu apkalpošana.

Avots:

"The Benefits from Competition: Some Illustrative UK Cases."

<http://www.berr.gov.uk/files/file13299.pdf>

7. Mājoklis. Aterhēgs [Atterhög] (2005), lai pētītu, kādu ietekmi uz īres maksu un mājokļu pakalpojumu kvalitāti rada dzīvokļu privatizācija, izmantojis datus par Zviedrijas vietējo pašvaldību mājokļu komercabiedrībām ārpus galvaspilsētas. Viņš secina, ka: a) dažos tirgos lielāka konkurence veicina zemāku īres maksu, tai samazinoties 2–5 % robežās; b) caurmērā privatizācijas rezultātā mājokļu pakalpojumu kvalitātē nav būtisku izmaiņu. Dzīvokļu kvalitātes rezultāti atšķirās atkarībā no attiecīgajiem īpašniekiem.

Avots:

Atterhög, Mikael. "Increased Competition in the Swedish Housing Market and Its Effect on Rents and Quality of Housing Services for Households," *Housing, Theory and Society*, Vol. 22, No. 1, 32–49, 2005.

<http://www.ingentaconnect.com/content/routledg/shou/2005/00000022/00000001/art00003>

8. Fondu birža. Vienīgais operators fondu biržas tirgū *Australian Securities Exchange* sāka brokeriem piedāvāt atlaides, baidoties no konkurences, ko radītu divi ārzemju sāncenši – *Liquidnet* un *AXE* –, kas plānoja sākt darbību Austrālijā. *Liquidnet* ir reģistrēta ASV, un *AXE ECN* ir nostiprināta Jaunzēlandes biržā un lielākajās brokeru sabiedrībās – *Citigroup*, *CommSec*, *Goldman Sachs JBWere*, *Macquarie* un *Merrill Lynch*. *AXE* un *Liquidnet* veicina alternatīvas apgrozības sistēmas starp fondu pārvaldītājiem tirgošanās vietās vai ārpus tām, kas ir apmēram 30 % no visa apgrozījuma.

Avots:

"Exchange cuts fees as competitors lurk." *The West Australian*, August 25, 2007.
<http://www.thewest.com.au/default.aspx?MenuID=33&ContentID=38376>

9. Aviosabiedrības. Līdz 90. gadiem ES gaisa satiksmes tirgus tika stingri regulēts attiecībā uz aviosabiedrībām pieejamiem maršrutiem un cenām. Dalībvalstu savstarpējie līgumi ierobežoja piekļuvi tirgiem un bieži ļāva tikai vienai aviosabiedrībai sniegt pakalpojumu ierobežotā skaitā noteiktu maršrutu. 90. gados iekšzemes tirgi tika atvērti, un beidzot tajos bija brīva konkurence visiem ES licencētajiem pārvadātājiem. Lielāku konkurences iespēju rezultātā radās zemo cenu aviosabiedrības. Daži no lielākas konkurences rezultātiem bija šādi:

a) Tradicionālie pārvadātāji sāka piedāvāt tādus pakalpojumus kā, piemēram, rezervēšana tiešsaistē un cenu veidošanas vienkāršošana, lai varētu konkurēt ar zemo cenu pārvadātājiem. Vienkāršojot samaksas par lidojumu struktūru, samazinās lidojuma cena, rodas lielāka elastība un lielākas izvēles iespējas klientiem. Piemēram, tika atcelta iepriekšēja biļešu iegāde un ierobežojumi attiecībā uz sestdienas nakti; b) Cenu samazināšanās bija ievērojama. ES pārvadātāju vidēji zemākā nepārdošanas cena par lidojumu nominālā izteiksmē samazinājās par 75 %; c) ES lidojumu biežums palielinājās par 78 %. Šajā laika posmā vietējo lidojumu biežums pieauga vairāk nekā divas reizes; d) Pieauga pakalpojumu daudzveidība. Vidējais to aviosabiedrību skaits, kas darbojās pārbaudītajos maršrutos, laika posmā no 1992. līdz 1997. gadam palielinājās no 3 uz 4, un turpmāk tas palielinājās 2003. gadā.

Avots:

www.berr.gov.uk/files/file13299.pdf

10. Kabeļtelevīzija. ASV Federālā sakaru komisija nesēn aizliedza ekskluzīvus līgumus starp komercsabiedrībām, kas sniedz kabeļtelevīzijas pakalpojumus, un daudzdzīvokļu namiem, lai šajos gadījumos atļautu konkurenci. Komisija paredz, ka iespējama abonēšanas cenu pazemināšanās pat par 30 %. Bez ietekmes uz cenu dzīvokļu iemītniekiem tagad ir lielāka piegādātāju izvēle, kuri lielākas konkurences apstākļos sacenšas, lai piegādātu daudzveidīgākas programmu paketes un kvalitatīvāku pakalpojumu.

Avoti:

"Rules to Increase Choice and Competition Among Video Providers for Consumers Residing in Multiple Dwelling Units." *Federal Communications Commission*, 2007.

<http://www.fcc.gov/>

In the matter of Exclusive Service Contracts for Provision of Video Services in Multiple Dwelling Units and Other Real Estate Developments, 2007 WL 3353544 (F.C.C.)(Nov. 13, 2007), upheld in *National Cable and Telecommunications Ass'n v. F.C.C.*, 567 F.3d 659 (D.C. Cir. 2009).

"Apartment Complexes May Benefit From FCC Action Against Cable Contracts." *Mortgage News Headlines*, October 21, 2007.

http://www.mortgagenewsdaily.com/10312007_Apartment_Cable.asp

11. Telekomunikācijas.

A) Izaugsme mobilo telefonu tirgū rada būtisku konkurenci stacionāro līniju piegādātājiem. Un IP balss pārraide pārveido vietējo telekomunikāciju tirgu gandrīz tikpat ātri. Saskaņā ar jauno *Balancing Act* (Apvienotajā Karalistē reģistrēta telekomunikāciju konsultāciju firma) publicēto ziņojumu cena par zvanu no Āfrikas uz Eiropu un Ziemeļameriku ir būtiski samazinājusies, izjūtot zemāku cenu spiedienu, kādas piedāvā mazas, jaunas komercsabiedrības, kuras Āfrikā piedāvā IP balss pārraides pakalpojumus. Pētījumā par lielāko daļu telekomunikāciju pakalpojumu sniedzēju *Balancing Act* atklāj, ka 2005. gadā gandrīz visi Āfrikas telekomunikāciju pakalpojumu sniedzēji prasīja 1,00 USD vai vairāk par minūti, zvanot uz galvenajām starptautiskajām telefonsarunu mērķa vietām. 2006. gadā tikai

19 telekomunikāciju pakalpojumu sniedzēji joprojām prasīja šādu cenu. 2007. gadā tikai nedaudz vairāk par pusi komercsabiedrību tik atšķirīgās valstīs kā Alžīrija un Kenija par šiem zvaniem prasa 0,25 USD.

Avots:

“Africa: Tariffs Tumble, VoIP rises.” 08 Mar 2007, Economist Intelligence Unit.

http://globaltechforum.eiu.com/index.asp?layout=rich_story&doc_id=10265&title=Africa%3A+Tariffs+tumble%2C+VoIP+rises&categoryid=31&channelid=4

B) 1995. gadā Singapūras valdība izdeva licenci otrajam mobilo sakaru operatoram, lai tas sāktu sniegt pakalpojumus 1997. gadā. Šis lēmums atspoguļoja valdības centienus palielināt konkurences spiedienu uz *SingTel*, lai sagatavotos lielākai starptautiskajai konkurencei un darbības paplašināšanai. *MobileOne* ienāca tirgū 1997. gada aprīlī, ieguva apmēram 30 % no tirgus, un cenas samazinājās par 50–70 % viena gada laikā. Pakalpojumu klāsts un kvalitāte būtiski uzlabojās, un tirgus ātri paplašinājās, mobilo telefonu izplatībai pieaugot no 14 % 1997. gada sākumā līdz 25 % gada beigās un sasniedzot 30 % 1998. gada beigās.

Avots:

Singh, Kulwant. “Guided Competition in Singapore's Telecommunications Industry,” Industrial and Corporate Change Vol. 7, Number 4, 1998, p. 585-599.

<http://icc.oxfordjournals.org/cgi/content/abstract/7/4/585>

3. NODAĻA

KONKURENCES NOVĒRTĒŠANAS PIEMĒROŠANA VALDĪBAS DARBĪBĀM*

Šajā nodaļā ir iztirzāts, kā konkurences novērtēšanu var efektīvi iekļaut valdības aktivitātēs.

1. Ievads

Kā mēs redzējam, konkurences novērtēšana ir valsts noteikumu un / vai likumu vērtēšanas process, lai: 1) noteiktu, kuri no tiem var nevajadzīgi kavēt konkurenci, un 2) tos pārveidotu, lai tie pārmērīgi nekavētu konkurenci. Lai šo procesu patiešām efektīvi piemērotu valsts darbībām un iestādēm, nepieciešams apsvērt šādas piecas tēmas:

- Kurai politikai ir vērts veikt konkurences novērtēšanu?
- Kad politikas attīstības procesā jāveic konkurences novērtēšana?
- Kam jāuzņemas atbildība par konkurences novērtēšanas sagatavošanu un pārskatīšanu?
- Kas politikas veidotājus bez atbildības par regulējuma kvalitāti vai konkurenci var stimulēt sagatavot atbilstošu novērtējumu?
- Kādi resursi nepieciešami konkurences novērtēšanai?

No turpmākā teksta kļūs skaidrs, ka nav vienas vai vienkāršas receptes, kā noteiktā veidā veikt konkurences novērtēšanu. Iespējams, varbūtējie risinājumi būtiski atšķirsies dažādās jurisdikcijās, ņemot vērā atšķirības starp jurisdikcijām, kuras nosaka, piemēram, tas, vai pastāv federālā sistēma, personāla sastāvs un politiskā vide. Tā kā pamatā secinājumiem, kas šajā metodiskajā līdzeklī izdarīti, nosakot iespējamās izvēles, ir pašreizējā pieredze, tad šīs izvēles nevar uzskatīt par izsmelšām.

2. Kurai politikai ir vērts veikt konkurences novērtēšanu?

Konkurences novērtēšanas dziļumam jābūt proporcionālam politikas iespējamās negatīvās ietekmes uz konkurenci pakāpei. Konkurences pārbaudes lapa ļauj politiku ātri pārbaudīt, lai tad, ja tā spēj pārmērīgi ietekmēt konkurenci, to varētu ātri atsijāt turpmākai izvērtēšanai. Vairumam atsevišķu likumu vai noteikumu šādu iespēju nav. Tādējādi lielākoties sīks konkurences novērtējums nav nepieciešams.

Normatīvie akti. Politika, uz kuru var attiekties konkurences novērtēšana, ietver tiesību aktus, ar kuriem ievieš normatīvos aktus. Ne visas valstis pakļauj savus tiesību aktus konkurences novērtēšanai, taču tās, kam bija labāki panākumi konkurences novērtēšanā, to bija darījušas. (Sk. 1. ierāmējumu.)

Jauna un pašreizēja politika. Dažas valstis uzsāka konkurences novērtēšanu, iekļaujot gan jaunu, gan pašreizējo politiku. Tas ir visefektīvākais veids, lai vispārēji uzlabotu konkurences

* Šo nodaļu sarakstījis Šons F. Īniss [*Sean F. Ennis*].

gaisotni, taču tam nepieciešama būtiska politiskā griba. Citas valstis konkurences izvērtēšanu veikušas tikai attiecībā uz jaunu politiku.

Valsts, reģionāls, vietējs. Konkurences novērtēšanai ir stingrs ekonomisks ietvars valsts, reģionālā un vietējā līmenī. Konkurences novērtēšana ir svarīga visiem valsts politikas veidiem, kas var pārmērīgi ierobežot konkurenci. Politika, kas rada šādus ierobežojumus, dažkārt ir uzspiesta valsts līmenī, bet tā var izveidoties arī reģionālā vai vietējā līmenī. Piemēram, konkurencei naidīga politika taksometru pakalpojumu sniegšanas jomā bieži darbojas vietējā līmenī, kaut arī patērētājiem kaitējošs, profesijas pārstāvju noteikts regulējums bieži rodas reģionālā līmenī.

1. ierāmējums. Austrālijas valsts līmeņa konkurences politikas reformas

Pēc Hilmera [*Hilmer*] komitejas ziņojuma pabeigšanas 1993. gadā, kurā mudināts uz lielāku mikroekonomisko atvērtību, galveno uzmanību pievēršot konkurenci veicinošām reformām, Austrālijas pavalstu valdības 1995. gadā piekrita to savu tiesību aktu novērtēšanas un pārskatīšanas programmai, kuri ierobežoja konkurenci un kuri nebija valsts interesēs. Reformu programmas rezultātā tika atlasīti 1700 likumi, kurus nepieciešams pārskatīt. Tiesību aktus pārskatīja valsts un pavalstu vai teritoriju līmenī, lielāko daļu pārskatu pabeidzot 2001. gadā. Valsts valdība piedāvāja finansējumu, lai palīdzētu pavalstu un teritoriju valdībām segt izmaksas, kas var rasties, pārbaudot tiesību aktus. Programma bija nozīmīga, jo tā sistemātiski identificēja pastāvošos normatīvos aktus, kurus bija vērts pārskatīt, un tāpēc kopš programmas ieviešanas Austrālijas ekonomika ir starp spēcīgākajām ESAO ekonomikām.

3. Kad politikas attīstības procesā jāveic konkurences novērtēšana?

Jauna politika. Konkurences novērtēšana var dot pozitīvu ieguldījumu jaunas politikas veidošanā, un ideālā gadījumā tā jāveic *agrīnā* politikas attīstības stadijā, pirms noteikts, kā sasniegt attiecīgās politikas mērķus. Ja ierosinātā politika var ierobežot konkurenci, vērtīgi ir agrīnā politikas attīstības procesā konsultēties ar valsts konkurences ekspertiem, lai pārliecinātos, vai var radīt alternatīvus risinājumus, kas sasniegtu regulēšanas mērķus, mazāk kaitējot konkurencei.

Pašreizējā politika. Lielākoties attiecībā uz pašreizējo politiku konkurences novērtēšana nav veikta. Šajā gadījumā smags jautājums ir noteikt prioritātes, kura politika jāpārskata vispirms, jo gandrīz neizbēgami ir tas, ka, daži no pašreizējās politikas veidiem visdrīzāk rada nevajadzīgi nelabvēlīgu iespaidu uz konkurenci vairāk nekā citi. Piemēram, Austrālijā, veicot Valsts konkurences pārskatu, tika noteikts simtiem pašreizējo valsts politikas veidu, kas ierobežoja konkurenci. Austrālija noteica par prioritāti šo politikas veidu pārskatīšanu. Kad problēmas tika atrastas, tie gandrīz visos gadījumos tika pārstrādāti.

4. Kam jāpiedalās konkurences novērtējuma sagatavošanā un izvērtēšanā?

Lai nodrošinātu to, ka ietekme uz konkurenci tiek pienācīgi ņemta vērā, konkurences novērtējums jāveic tai valsts institūcijai, kas veido attiecīgo politiku. Tādējādi īstenojot politikas veidotāji īstajā laikā uzdod pareizos jautājumus, uz kuriem jāatbild, lai nekavējoties un efektīvi veidotu politiku, kas pievērš vajadzīgo uzmanību ietekmei uz konkurenci.

Tomēr "priekšējo līniju" politikas veidotāji var neuztvert konkurences novērtēšanas procesu nopietni, ja vien viņu darbu nepārbauda neiesaistīta puse. Šādas pārbaudes var veikt

regulējuma uzraudzītāji, konkurences jautājumos kompetentas amatpersonas, piemēram, konkurences uzraudzības iestāžu amatpersonas, vai abi kopā.

Piemēram, Apvienotajā Karalistē konkurences uzraudzības iestāde – Godīgas tirdzniecības birojs – ir atbildīga gan par konkurences novērtēšanas vadlīniju izstrādāšanu, gan jaunas politikas ietekmes uz konkurenci pārbaudīšanu.¹ Birojs šos pienākumus veic kopā ar regulējuma uzraudzītāju – Laba regulējuma administrāciju. Lai veicinātu kopīgas darba metodes un sapratni, neliels administrācijas darbinieku skaits savus darba pienākumus veic gan birojā, gan administrācijā.

Lai veiktu vispusīgāku konkurences novērtējumu, nekā prasīts konkurences pārbaudes lapā, protams, nepieciešamas speciālas zināšanas, kas saistītas ar tirgus veidošanu un konkurences analīzi. Šī iemesla dēļ dažas valstis savām konkurences uzraudzības iestādēm uzdod pārbaudīt ikvienu jaunu likumu vai noteikumus, kam var būt ekonomiska ietekme, pirms šie normatīvie akti tiek ieviesti.

Piemēram, Meksikā konkurences uzraudzības iestādei jāpārbauda ikviens jauns atvasinātais tiesību akts, kas var ietekmēt konkurenci. Korejā konkurences uzraudzības iestāde ir atbildīga par atsevišķu jaunu noteikumu pārbaudīšanu. Ungārijā konkurences uzraudzības iestādei ir jāsniedz komentāri par jauniem noteikumiem.

Daudzās citās valstīs pirms jauna regulējuma pieņemšanas notiek horizontālas konsultācijas. Šādas konsultācijas ir veiksmīgākas tad, ja konkurences pārbaudītāji var piedalīties procesā agrīnā stadijā un viņiem nav jāiesniedz komentāri par visiem politikas veidiem, bet viņi var iejaukties situācijās, kad tiem šķiet, ka varētu rasties būtiska problēma.

Svarīga ir arī pārbaudošās iestādes neatkarības pakāpe. Piemēram, Austrālijā 1995. gadā tika izveidota jauna iestāde, lai uzraudzītu Valsts konkurences politikas pārskatus par valsts un pavalstu vai teritoriju normatīvajiem aktiem. Šī iestāde – Valsts konkurences padome – ir nošķirta un nav atkarīga ne no regulēšanas uzraudzības biroja, kas pārbauda jaunus noteikumus, ne no konkurences uzraudzības iestādes.² Austrālijas panākumi uzskatāmi parāda, cik liela nozīme ir neatkarīgām institūcijām, kas pārbauda normatīvos aktus.

Konkurences uzraudzības iestādes vai citas valsts institūcijas iesaiste konkurences novērtēšanas procesā nedrīkst traucēt turpmākajām valsts tiesiskajām darbībām, kas tiek veiktas atbilstoši attiecīgajā valstī spēkā esošajiem konkurences tiesību aktiem. Konkurences novērtēšana savā būtībā ir pamatota uz prognozēm, un reālajā dzīvē prognozes bieži novērtē par zemu konkurencei nodarīto kaitējumu vai pārvērtē konkurences priekšrocības.

5. Kas politikas veidotājus bez atbildības par regulējuma kvalitāti vai konkurenci var stimulēt sagatavot atbilstošu novērtējumu?

Politikas veidotājiem, kas rada jaunu regulējumu, var būt stimuls pietiekami nebrīdināt par ierosinātā regulējuma iespējamām problēmām konkurences jomā. Viņi var uzskatīt, ka, norādot uz iespējamo problēmu attiecībā uz konkurenci vai konsultējoties ar neiesaistītu institūciju, piemēram, regulējuma uzraudzītāju vai konkurences uzraudzības iestādi, viņi sev gluži vienkārši sagādā vairāk darba bez būtiska labuma. Tāpēc attiecībā uz politikas

¹ *The 2006 OFT guidelines closely follow those of the OECD.* Skatīt: <http://www.of.gov.uk/NR/rdonlyres/BFD72799-03BD-428D-AB43-30408F794ACB/0/of876.pdf>.

² Sīkāk skatīt: <http://www.ncc.gov.au/articleZone.asp?articleZoneID=136>.

veidotājiem ir svarīgi uzsvērt, ka konkurences novērtējums uzlabo viņu produktu – viņu veidoto politiku.

Pastāv vairākas iespējas, kā stimulēt politikas veidotājus veikt konkurences novērtēšanu un izdarīt to pienācīgi un kā uzlabot viņu prasmes šī uzdevuma veikšanai. Šīs iespējas ir šādas:

- konkurences novērtējuma iekļaušana regulējuma ietekmes analīzē (RIA),
- finansiāla atlīdzība un
- paraugprakses mācīšana.

Konkurences novērtējuma iekļaušana RIA. RIA ir formalizēts regulējuma pārskatīšanas process, lai nodrošinātu to, ka tas sasniedz iecerētos politikas mērķus. Kopumā RIA mērķis ir panākt, lai regulējuma sniegtās priekšrocības pārsniegtu tā izmaksas. RIA ir efektīvāka tad, ja tajā kā viens no elementiem ir iekļauts konkurences novērtējums. Tas ir tāpēc, ka dinamiski, uz tirgu orientēti apsvērumi, kādi raksturīgi konkurences novērtēšanai, sniedz nozīmīgu ieskatu politikas veidotājam, kas cenšas noteikt, vai attiecīgā regulējuma priekšrocības ir samērojamas ar tā izmaksām. Piešķirot zināmu ietekmi šajā jomā konkurences uzraudzības iestādei, samazinās arī vajadzība par regulējumu atbildīgām institūcijām vai regulējuma uzraudzītājiem pārkvalificēt savu personālu.³

Finansiāla atlīdzība. Tā kā Austrālijā ir federatīva iekārta, Valsts konkurences politikas (VKP) ieviešanai pavalstu vai teritoriju līmenī bija nepieciešama pavalstu piekrišana. Austrālijas valdība veica būtiskus maksājumus pavalstīm un teritorijām, ko veidoja maksājumi uz vienu cilvēku, pamatojoties uz apjomu, kādā tiesību aktu pārskatīšana un pārstrādāšana tika veikta. “VKP maksājumi ir līdzeklis, ar kura palīdzību no reformas gūtā peļņa sadalīta visai sabiedrībai. Maksājumi apliecina to, ka, lai gan pavalstis un teritorijas ir atbildīgas par būtiskiem VKP elementiem, liela daļa no tiešā finanšu apgrozījuma atgriežas Austrālijas valdībai nodokļu ieņēmumu veidā, kas rodas lielākas ekonomiskās aktivitātes rezultātā.”⁴

Maksājumi pavalstīm un teritorijām bija svarīgi. 1. tabulā ir uzskaitīti VKP maksājumi kopš VKP ieviešanas.⁵

³ Sīkāk par to, kā konkurences novērtējumu iekļaut RIA, sk. turpmāk 3. nodaļu un *DAF/COMP/(2007)8/REV1* “Integrating competition assessment into regulatory impact analysis”

⁴ Sk. <http://www.ncc.gov.au/articleZone.asp?articleZoneID=40>.

⁵ Sk. <http://www.ncc.gov.au/articleZone.asp?articleZoneID=40>.

1. tabula. Pavalstu un teritoriju saņemtie VKP ikgadējie maksājumi
(miljonos AUD)

Pavalsts vai teritorija	1997-98 a)	1998-99 a)	1999-00 a)	2000-01 a)	2001-02 a)	2002-03 a)	2003-04 a), b)	2004-05 a), b)	2005-06 b), c)
Jaundienvidvelsa	126,5	138,7	148,6	155,9	242,5	251,8	203,5	233,6	292,5
Viktorija	92,8	102	109,2	114,7	179,6	182,4	178,7	201,6	197,9
Kvīnslenda	74,2	81,6	81,5	73	147,9	138,9	87,9	143,3	178,7
Rietumaustriālija	38,4	42,4	43,2	45,5	71,1	72	33,6	53,5	71
Dienvidaustrālija	34,3	38,4	34,5	35,9	55,7	57,1	40,7	50,4	54,3
Tasmānija	12,6	13,9	10,8	11,2	17,4	17,7	17,2	19,8	19
Austrālijas galvaspilsētas teritorija	6,2	7	7,2	7,5	11,6	12,4	11	13,6	12,7
Ziemeļu teritorija	11,2	13	4,5	4,5	7,6	7,5	5,9	8,4	8
Kopsumma	396,2	436,9	439,5	448	733,3	739,9	578,5	724,2	834,1

Avots: Valsts konkurences padome

a) No gala budžeta dokumentiem.

b) No maksājumiem katrai pavalstij vai teritorijai redzams, ka tie pastāvīgi atlikti vai pārtraukti.

c) *Costello, the Hon. P (Treasurer) 2005, 'National Competition Payments to States and Territories for 2005', Media release, 15 December 2005.*

1. piezīme: Kopsumma var neatbilst noapaļošanas dēļ. 2. piezīme: Datus līdz 1999.–2000. gadam (ieskaitot) iekļautas finanšu palīdzības dotācijas.

Kaut arī maksājumi ir ievērojami, Austrālijas valdība paredzēja, ka gada ekonomiskais pieaugums būs 2,5 % no IKP jeb 20 miljardi AUD, pateicoties produktivitātes uzlabošanai un jaunai cenu līdzsvarošanai daudzos dažādos sektoros, kuros veiktas VKP un saistītas reformas.⁶

Paraugprakse. Lai konkurences novērtēšanas programma gūtu panākumus, ļoti svarīgi ir nodrošināt to, ka amatpersonas, kas veido vai pārbauda politiku, tiek apmācītas paraugprakses jautājumos. Daudzi politikas veidotāji ir specializējušies jomās, kas nav saistītas ar ietekmi uz konkurenci vai ekonomiku. Nevar cerēt, ka šādas amatpersonas bez īpašas apmācības pienācīgi novērtēs konkurences jautājumus. Konkurences uzraudzības iestādes, regulējuma uzraudzītāji un ESAO šajā jomā var palīdzēt.

6. Kādi resursi nepieciešami konkurences novērtēšanai?

Resursi, kas nepieciešami efektīvai konkurences novērtēšanas programmai, var būt relatīvi nelieli. Piemēram, kad Apvienotā Karaliste ieviesa savu konkurences novērtēšanas programmu, ļoti aktīvi piedalījās divi Godīgas tirdzniecības biroja darbinieki, un tikai neliela daļa no aptuveni 400 gada laikā pārskatītajiem noteikumiem tika pakļauti sīkākai pārbaudei. Pārējos novērtēja, izmantojot konkurences filtru, kas ir līdzīgs konkurences pārbaudes lapai, kura apskatīta 1. nodaļā, un kas amatpersonām deva iespēju ātri noteikt, vai ir liela iespēja, ka politika var radīt problēmas konkurences jomā.

⁶ Sk. *Productivity Commission (2005) Review of National Competition Policy Reforms, Productivity Commission Enquiry Report No. 33, 28 February*. Sk. <http://www.pc.gov.au/inquiry/ncp/finalreport/ncp.pdf>. Pārskatā atzīmēts, ka tiešas cēloņsakarības empīriski ir grūti pierādīt. Turklāt izmērīt tiešo ietekmi šajā jomā ir īpaši grūti.

Protams, konkurences novērtēšanas programmai var nākt par labu arī liels resursu daudzums. Austrālijas piemērs ilustrē tālejošu pieeju, kam nepieciešami ievērojami resursi un kas veicināja ļoti spēcīgu ekonomisko sniegumu.⁷

Neatkarīgi no programmas apjoma visvairāk resursu nepieciešams sākotnējā ieviešanas stadijā. Piemēram, izstrādātai paraugprakses apmācības programmai visbiežāk nepieciešami lieli sākotnēji, vienreizēji resursu ieguldījumi. Turklāt apmācība turpmākajos gados nav tik būtiska, jo sistēma jau darbosies labāk un personiskas attiecības starp attiecīgajām amatpersonām jau būs radušās. Tomēr personāla maiņas dēļ gandrīz noteikti pēc sākotnējas programmas izveidošanas joprojām būs nepieciešama nepārtraukta apmācība.

7. Nobeigums

Iekļaujot konkurences novērtēšanu valdības lēmumu par regulējuma pieņemšanu procesā, tam var būt svarīga ekonomiska nozīme, nosakot jomas, kurās tirgus aktivitāte ir pārmērīgi ierobežota, un iesakot politikas alternatīvas, kas turpina īstenot politikas mērķus, pēc iespējas veicinot konkurenci. Ņemot vērā to, ka ESAO valstu institucionālā, juridiskā un federatīvā vide būtiski atšķiras, tas, kādā veidā konkurences novērtēšana ir vislabāk piemērota valdības darbībām, iespējams, katrā valstī atšķirsies. Bet daži jautājumi ir īpaši svarīgi. Pirmkārt, regulējuma uzraudzītāji ir ļoti piemēroti, lai novērtētu konkurenci, it sevišķi tad, ja to veic kā daļu no RIA. Otrkārt, konkurences uzraudzības iestādes ir ideāli piemērotas tam, lai sniegtu padomus konkurences novērtēšanas jomā, izstrādātu ar šo procesu saistītu apmācību un veiktu atsevišķus konkurences novērtējumus. Un, visbeidzot, priekšrocības, ko sniedz efektīvas konkurences novērtēšanas programmas piemērošana valdības darbībām regulēšanas jomā, noteikti ir izmaksu vērtas.

⁷ Sk. *OECD (2006) Economic Survey of Australia, Policy Brief*. “Nesenais makroekonomiskais sniegums joprojām ir iespaidīgs: iekšzemes kopprodukts (IKP), kas pieaug kopš jaunās tūkstošgades, vidēji pārsniedz 3 % gadā, un, ņemot vērā tirdzniecības cenu indeksu attiecības, reālais iekšzemes ienākumu pieaugums vidēji ir virs 4 %, kāds ir tikai necīgām skaitam ESAO valstu, kas sasniedz tik ātru izaugsmi; bezdarba līmenis ir samazinājies līdz apmēram 5 %, tas ir zemākais rādītājs kopš 70. gadiem; inflācija ir saglabājusies plānotajā līmenī; un, ņemot vērā vairākus fiskālos atlikumus, Austrālija pašlaik ir viena no nedaudzajām ESAO valstīm, kur vispārējais valsts tīrais parāds ir samazinājies. Kopš 90. gadu sākuma dzīves līmenis ir strauji uzlabojies, un pašlaik tas pārsniedz visu G7 valstu līmeni, izņemot ASV. Šajā ziņā noderīgas bija plašās reformas, it sevišķi konkurences veicināšanas jomā. Tās sekmēja produktivitātes pieaugumu, visvairāk – 90. gadu otrajā pusē. Šo reformu izraisītā lielāka elastība kopā ar spēcīgu monetāro un fiskālo politiku arī veicināja ekonomikas enerģiskumu, lai radītu vairākus nozīmīgus pārsteigumus pēdējā desmitgadē...” (Izcēlums pievienots)

4. NODAĻA

KONKURENCES NOVĒRTĒŠANAS IEKĻAUŠANA REGULĒJUMA IETEKMES ANALĪZĒ*

Šajā nodaļā izskaidrots, kā konkurences novērtēšanu iekļaut regulējuma ietekmes analīzē.

1. Ievads

Dažkārt noteikta priekšlikuma izvērtēšana, izmantojot 1. nodaļā minēto konkurences novērtēšanas lapu, norāda, ka jāveic plašāka konkurences novērtēšana. Parasti šādu novērtēšanu var labāk paveikt, vienlaicīgi veicot attiecīgo noteikumu regulējuma ietekmes analīzi (RIA).

Pilnīgā konkurences novērtēšanā ietilpst: 1) skaidru politikas mērķu izvirzīšana, 2) alternatīvu noteikumu noteikšana, ar kuru palīdzību var sasniegt politikas mērķi, 3) katras alternatīvas ietekmes uz konkurenci novērtēšana un 4) alternatīvu salīdzināšana. Tik daudz, cik saskaņā ar konkurences novērtējumu ir būtiska iespēja vājināt skartās nozares vai ar to saistīto nozaru konkurētspēju, politikas veidotājiem jāmeklē vismazāk pret konkurenci vērsta alternatīva, ar kuras palīdzību var sasniegt politikas mērķi. Ja citu, mazāk pret konkurenci vērstu regulēšanas pieeju attiecīgā politikas mērķa sasniegšanai nevar atrast, šādas regulēšanas pieejas priekšrocībām un tās izmaksām jābūt savstarpēji samērotām. Analīze var atzīt regulējumu par pamatotu tikai tad, ja priekšrocības, pieņemot pret konkurenci vērstu regulējumu, ir lielākas par izmaksām, tostarp izmaksām, kas rodas pret konkurenci vērsta ietekmes rezultātā.

RIA izmantošana pēdējā gadu desmitā ir ātri izplatījusies ESAO valstīs, un pašlaik to piemēro lielākajai daļai vai visiem jaunajiem noteikumiem¹ lielākajā daļā ESAO dalībvalstu. Izskaidrojot, kāpēc RIA kā daļas no lēmumu pieņemšanas procesa regulējuma jomā izmantošana izplatās tik ātri, ESAO norādīja:

Augstas kvalitātes regulējums arvien biežāk tiek uzskatīts par tādu, kas nes vēlamus rezultātus par iespējami efektīvākām izmaksām. Pieaug izpratne par to, ka visas valdības politiskās darbības ietver kompromisus starp dažādiem resursu izmantošanas veidiem, tajā pašā laikā galvenais politiskās darbības mērķis, tostarp regulējums, – maksimāli palielināt sociālo labklājību – arvien vairāk tiek skaidri izteikts un atzīts par pareizu.²

RIA pamatā ir priekšrocību / izmaksu analīzes disciplīnas, kas piemērotas salīdzinošā kontekstā, apsverot visu to iespējamo politisko iejaukšanos rezultātus, kas spēj sasniegt galvenos politikas mērķus.

RIA arvien vairāk izplatoties, vairums ESAO valstu sāka virzību uz konkurences politikas un vispārējo konkurences tiesību aktu darbības jomas paplašināšanu, veicot arvien vairāk efektīvu uzlabojumu šajā jomā. Šāda virzība izriet no tā, ka arvien vairāk tiek atzīts, ka efektīvas konkurences līmeņa paaugstināšana ar ekonomikas palīdzību ir pamatnoteikums, lai

* Šo nodaļu sagatavojis Rekss Deitons-Smits [Rex Deighton-Smith].

¹ Šajā nodaļā termins “regulējums” ir lietots vispārēji, to attiecinot uz jebkādiem likumdošanas instrumentiem, ietverot gan primāros, gan pakārtotos tiesību aktus.

² *Regulatory Policies in OECD Countries: from Interventionism to Regulatory Governance. OECD (2002), p44.*

sasniegtu plašus pastiprinātas ekonomiskās izaugsmes un tātad arī sociālās labklājības mērķus.

Nepārprotami ir tas, ka pastāv ļoti stingra sakarība starp konkurences novērtēšanu un RIA. Patiešām, ESAO Regulējuma kvalitātes un izpildes vadlīnijās teikts, ka apsvērumi par ietekmi uz konkurenci jāiekļauj jauno un pašreizējo noteikumu pārskatīšanas procesā.

Tomēr praksē atbildība par RIA veikšanu un konkurences politikas analīzi bieži ir dažādu valsts pārvaldes daļu kompetencē. Rezultātā šo divu savstarpēji saistīto analīzes veidu vadīšana bieži ir nepietiekami koordinēta.

Tomēr dažās valstīs tiek veikti mēģinājumi apvienot RIA un konkurences novērtēšanu. Piemēram, Apvienotajā Karalistē kopš 2002. gada konkurences ietekmes novērtēšana ir obligāta RIA sastāvdaļa. Eiropas Komisijā konkurences novērtēšana ir RIA procesa sastāvdaļa kopš 2005. gada. Amerikas Savienotajās Valstīs RIA vadlīniju dokumentos skaidri noteikta prasība apsvērt ietekmi uz tirgu.³ Tāpat arī Austrālijas Valsts konkurences politikā ir prasība, lai visos RIA dokumentos būtu norādīts, vai ierosinātais regulējums atbilst Valsts konkurences politikas vienošanos noteikumiem, un lai tajos iekļautu analīzi, kas apstiprina šo atzinumu.

Šajā nodaļā ir izskaidrots, kā amatpersonas var izmantot konkurences novērtēšanu kā vienu no RIA sastāvdaļām. Lielākoties konkurences novērtēšana ir tikai neliela RIA sastāvdaļa. Tomēr dažos gadījumos tā ir daudz svarīgāka, un šajā nodaļā ir izskatītas pazīmes, kas norāda, ka varētu būt nepieciešama pilnīga konkurences novērtēšana.

Nodaļas sākumā ir salīdzinātas dažādas RIA iezīmes un konkurences novērtēšana, un tad izskaidrotas iespējamās RIA priekšrocības, skaidri iekļaujot konkurences novērtēšanu kā vienu no RIA sastāvdaļām. Turpmāk nodaļā ir aplūkota negatīvā ietekme uz konkurenci, kādu regulējums bieži rada. Nodaļas noslēgumā ir aprakstīts vispārējs konkurences novērtēšanas ietvars. Tie, kas jau ir iepazinušies ar konkurences pārbaudes lapu, šo pēdējo iedaļu var izlaist.

2. RIA un konkurences politikas analīze

Priekšrocību / izmaksu analīzes, kas veiktas RIA, vispārēji pārbauda iespējamo rezultātu, pamatojoties uz pašreizējo ekonomisko un regulējuma vidi, un tās var nesniegt ieteikumu veikt izmaiņas galvenajos rādītājos, kas ietekmē šīs jomas. Salīdzinot ar to, koncentrēšanās uz konkurences politikas analīzi bieži ir vairāk vērsta uz nākotni. Konkurences politikas analīze ir saistīta ar noteiktu izmaiņu tirgus apstākļos ietekmi uz konkurences intensitāti un tādēļ arī uz iespējamiem rezultātiem ekonomikas efektivitātes un patērētāju labklājības jomā.

Kaut gan iepriekšminētais norāda uz vispārējām pieejas atšķirībām, RIA vadlīniju materiālu arvien pieaugoša tendence prasīt, lai konkurences ietekmes novērtēšana tiktu veikta kā daļa no RIA, šīs atšķirības daudzās valstīs nenovēršami samazina.

Tas, kas konkurences novērtēšanu kā vispārēja regulējuma novērtējuma sastāvdaļu padara daudz noderīgāku, ir koncentrēšanās uz dinamisku tirgus efektivitāti.⁴ Šis elements var

³ Sk. *Office of Management and Budget, Circular A-4, September 17, 2003.*

⁴ Dinamiskā efektivitāte ir vērsta uz efektivitāti laika gaitā, ņemot vērā efektivitātes izmaiņas, kas varbūtēji var rasties saistībā ar inovācijām, tehnoloģisko attīstību, komercsabiedrības spēju elastīgi reaģēt uz jauniem tirgus apstākļiem un veiksmīgu piegādātāju izaugsmi.

palīdzēt izvairīties no noteikumiem, kas pārmērīgi ierobežo tirgus aktivitāti. Turklāt papildu labums no konkurences novērtēšanas ir tāds, ka tā palīdz noteikt visas jomas, kuras, iespējams, regulējošs priekšlikums ietekmēs, it sevišķi tās, uz kurām ietekme būs netieša. Tas var amatpersonām palīdzēt nodrošināt to, ka no RIA izrietošie ieteikumi ir pietiekami vispusīgi un tādējādi arī efektīvāki.

Kā minēts 1. nodaļā, pirmais solis konkurences novērtēšanā neatkarīgi no tā, vai tā ir vai nav daļa no RIA, ir konkurences pārbaudes lapas aizpildīšana. Parasti pārbaudes lapa parāda, ka attiecībā uz lielāko daļu noteikumu nav nepieciešams veikt izsmeļošu konkurences novērtēšanu. Tomēr ir gadījumi, kad pārbaudes lapa norāda, ka šāda novērtēšana ir nepieciešama. Piemēram, ja pastāv viens vai vairāki no konkurences pārbaudes lapā minētajiem četriem konkurences ierobežošanas pamata veidiem, jāveic plašāka konkurences novērtēšana. Šīs novērtēšanas plašumam un dziļumam jābūt proporcionālam iespējamā kaitējuma konkurencei apmēram, un parasti to labāk veikt kā daļu no RIA. Ja, apsverot apstākļus un iepriekšēju pieredzi, konkurences ierobežošanas varbūtība, ko radītu regulējošs priekšlikums, kā tas bieži mēdz notikt, ir neliela, tad pilnīgs ietekmes uz konkurenci novērtējums var būt īss un kodolīgs.

3. Agrīnas konkurences novērtēšanas kā viena no RIA elementiem veikšana

Kā būs redzams nākamajā iedaļā, regulējošas struktūras izveidei dažkārt var būt nopietna kaitīga ietekme uz konkurenci. Tas nozīmē, ka amatpersonām jāvērtē konkurenci novērtēt agrīnā regulējuma attīstības stadijā. Līdzīgi arī ESAO jau sen ir ieteikusi, ka “RIA jābūt integrētai politikas veidošanas procesā, sākot pēc iespējas agrāk”⁵. Tādējādi konsekventi tiek ieteikts abus šīs analīzes veidus veikt agrīnā stadijā un tas, ka politikas veidotājiem tie jāuztver kā politikas attīstības procesa būtiskas sastāvdaļas, nevis kā “piedevas” vai uzdevumi, kurus var apsvērt atrauti no plašākiem politikas attīstības jautājumiem.

4. Pārskats par galvenajiem konkurences ierobežošanas veidiem

Šajā iedaļā ir sniegta sīkāka informācija par katru no galvenajiem konkurences ierobežošanas veidiem, kas minēti pārbaudes lapā. Tajā amatpersonām sniegtas vadlīnijas, kā veikt plašāku konkurences novērtēšanu, ja ieraksti pārbaudes lapā liecina, ka tā ir nepieciešama. Tajā uzsvērts, ka svarīgi ir noteikt politikas mērķus, kurus valsts cenšas sasniegt ar attiecīgā pret konkurenci vērsta regulējuma palīdzību. Attiecībā uz visbiežāk sastopamiem pret konkurenci vērstiem noteikumiem tajā norādītas vairākas politikas alternatīvas, ar kuru palīdzību, iespējams, var sasniegt tos pašus mērķus kā ar attiecīgo regulējumu, turklāt mazāk kaitējot konkurencei. Tāpat ir minēti gadījumi, kad noteikumus, kam ir konkrēta pret konkurenci vērsta ietekme, var attaisnot, un iekļautas vadlīnijas, kā šo pret konkurenci vērsto ietekmi var samazināt.

Konkurences pārbaudes lapā ir sistematizēti vairāki īpaši konkurences ierobežojumi, kas iedalīti četrās galvenajās konkurences ierobežojumu grupās. Tomēr jāatzīst, ka daži no ierobežojumiem var attiekties uz vairāk nekā vienu no šīm plašajām grupām. Piemēram, pašregulējošas vai kopregulējošas sistēmas izveidošanas dēļ var rasties piegādātāju skaita vai loka ierobežojumi vai samazināties piegādātāju iespējas konkurēt. Tāpēc katra konkurences ierobežošanas veida iekļaušana noteiktā pārbaudes lapas grupā ir veikta saskaņā ar visbiežāko šī ierobežojuma izmantošanas rezultātu. Tomēr ekspertiem ir jāapsver visi iespējamie pret konkurenci vērsta ietekmes veidi, kas saistīti ar katru ierobežojumu veidu.

⁵ Sk. *Regulatory Impact Analysis: Best Practices in OECD Countries*. (OECD, Paris, 1997), p215.

Šīs nodaļas mērķis ir iepazīstināt erudītas amatpersonas ar RIA un tās pamatā esošām koncepcijām, iekļaujot plašāku konkurences novērtēšanu. “Konkurences novērtēšanas vadlīnijās” minētas specifiskākas vadlīnijas atsevišķiem politikas veidošanas veidiem.

4.1. *Piegādātāju skaita vai loka ierobežojumi*

Kā izriet no 1. nodaļas, regulējums, kas ierobežo to ražotāju skaitu, kuri var apgādāt tirgu, rada risku, ka izveidosies tirgus vara un konkurences spēki kļūs vājāki. Lai gan ekskluzīvu tiesību piešķiršana, licenču un atļauju sistēmu izveidošana un ierobežojumi piedalīties publisko iepirkumu projektos ir trīs visizplatītākie veidi piegādātāju skaita regulēšanai, pastāv arī citi veidi, kā ierobežot piegādātāju skaitu. Veicot konkurences novērtēšanu attiecībā uz tiem politikas priekšlikumiem, kas ietver šādus noteikumus, ir svarīgi atcerēties, ka tad, ja ierobežojums samazina konkurenci vienā tirgū, tam var būt “plūstoša” ietekme arī citos tirgos.

4.1.1. Ekskluzīvu tiesību piešķiršana

Paredzamās šo prasību priekšrocības

Ekskluzīvu tiesību piešķiršana bieži sastopama situācijā, kas pretendē uz “dabiskā monopola” statusu. Proti, situācijā, kurā vidējās izmaksas par preču papildu vienības ražošanu turpina samazināties līdz līmenim, kad produkcijas apjoms ir tāds, ka atsevišķs piegādātājs var apmierināt visu attiecīgā tirgus pieprasījumu par zemākām izmaksām nekā divi vai vairāki piegādātāji, mēģinot apmierināt visu pieprasījumu.

Šādos gadījumos valstis dažkārt piešķir ekskluzīvas tiesības, lai nodrošinātu to, ka patērētājus apgādā par iespējami zemākajām cenām, regulējot tā piegādātāja izturēšanos, kam piešķirtas ekskluzīvas tiesības, lai pēc iespējas novērstu to, ka tas izmanto savu tirgus varu. Neatkarīgi no saistības ar dabisko monopolu agrāk politikas veidotāji arī bieži piešķir ekskluzīvas tiesības uz ilgu laika posmu kā līdzekli būtisku un / vai stratēģisku investīciju piesaistei, it sevišķi infrastruktūras jomā. Valstis bieži uzskatīja, ka šādas investīcijas nebūtu iespējamās bez stimuliem, ko sniedz garantēta pieeja tirgum, kādu nodrošina ekskluzīvu tiesību piešķiršana. Tomēr reizēm šādas politikas rezultāti ir novērtēti pārāk augsti.

Pret konkurenci vērstas ietekmes veids un apmērs

Ekskluzīvu tiesību piešķiršana ražot noteiktas preces vai sniegt noteiktus pakalpojumus neapšaubāmi ir galējā “šķēršļu ienākšanai tirgū” robeža. Būtībā ekskluzīvu tiesību piešķiršana ir privātā monopola izveidošana. Šim regulējuma veidam noteikti ir būtiska pret konkurenci vērsta ietekme.

Piemērošanas pazīmes un iespējamās šīs politikas alternatīvas

Var būt apstākļi, kad ekskluzīvu tiesību piešķiršana ir vienīgais līdzeklis, lai nodrošinātu to, ka noteikts pakalpojums ienāk tirgū. Tomēr, pirms apsvērt šādu tiesību piešķiršanu, regulētājiem ir jāpārlicinās par to, ka citas, mazāk konkurenci ierobežojošas alternatīvas nav iespējamas īstenot.

Pat tajos gadījumos, kad ekskluzīvu tiesību piešķiršana ir attaisnojama saistībā ar dabisko monopolstāvokli tirgū, pamata problēma ar ilgtermiņa ekskluzīvu tiesību piešķiršana ir tāda,

ka tehnoloģiskās izmaiņas var sākotnējo loģisko pamatojumu tiesību piešķiršanai padarīt nevajadzīgu jau ilgi pirms tam, kad tās zaudējušas spēku. Turklāt iespējams, ka valsts atbalstītam monopolistam ir spēcīgs stāvoklis attiecībā pret regulētāju, kas mēģina tam neļaut izmantot tirgus varu. Tas, kā arī ļoti sarežģītas regulējošas pieejas nepieciešamība šādos gadījumos bieži nozīmē to, ka regulētāji gūst salīdzinoši mazus panākumus, novēršot ļaunprātīgu tirgus varas izmantošanu un aizsargājot patērētājus.

Ja nav citu alternatīvu, regulētāji varētu apsvērt ekskluzīvo tiesību izsoli. Ja šādas tiesības ir piešķirtas, īpaša uzmanība jāpievērš regulējuma saturam. Piemēram, jāizskata tādi jautājumi kā “izmaksu ar uzcenojumu” cenu veidošanas regulējuma relatīvā piemērotība, salīdzinot ar “peļņas normas” regulējumu, salīdzinot ar “cenu maksimālā apjoma” regulējumu. Turklāt daudzos gadījumos divu vai trīs pušu ekskluzīvo tiesību saplūšana var saglabāt konkurences dinamiku noteiktā līmenī, joprojām gūstot vēlamos labumus. Tāpat jākonsultējas ar valsts pārvaldes vai citiem ekonomistiem par piemērotāko ierosinātās tiesību pārdošanas izsoles veidu.

4.1.2. Licenču vai atļauju sistēmas kā darbības priekšnoteikuma izveidošana

Paredzamās šo prasību priekšrocības

Kopumā licences izmanto kā līdzekli, lai nodrošinātu ciešu pārliecību par to, ka tikai tie piegādātāji, kas atbilst prasībām, var ienākt attiecīgajā nozarē. Licenču nosacījumos parasti noteiktas minimālās kvalifikācijas prasības, piemēram, minimālie formālās izglītības un / vai praktiskās pieredzes standarti, kas attiecas uz noteiktām profesionālām grupām kā, piemēram, dažādu veselības jomas profesiju pārstāvjiem. Tās bieži ievieš, lai sasniegtu pamatotus patērētāju aizsardzības mērķus. It sevišķi tad, ja patērētāji nespēj viegli novērtēt profesijas pārstāvju kompetenci, kvalifikācijas prasības var palīdzēt novērst kaitējumu, kāds rodas nekompetentas prakses dēļ. Cits parasts nosacījums ir minimālā nodrošinājuma prasības, kas var būt nozīmīga patērētāju aizsardzības priekšrocība, ja pastāv būtiska patērētāju zaudējumu iespēja komercdarbības neveiksmju, nekompetences vai krāpšanas dēļ (piem., īpašuma nodošana, ceļojumu biroji).

Pret konkurenci vērstas ietekmes veids un apmērs

Ja regulējums rada tādus šķēršļus ienākšanai tirgū, kuri ir vairāk ierobežojoši, nekā tas nepieciešams, lai pietiekami sasniegtu regulēšanas mērķus, sekas var būt “ražotāju aizsardzības” veicināšana, un bieži to mēģina panākt pašreizējie ražotāji, pamatojoties uz nepieciešamību veicināt “tirgus stabilitāti”. Ja darbības uzsākšanai nepieciešama licence, tad, iespējams, ieiešanas tirgū ierobežojumu apmērs būs liels, jo kvalifikācijas prasības bieži papildina tādi papildu elementi kā, piemēram, raksturojums. Cits parasts korporatīvas licencēšanas nosacījums ir prasība sniegt zināmu nodrošinājumu vai atbilstība minimālajām apgrozāmā kapitāla prasībām. Dažkārt pat ir noteikti “vājie ierobežojumi” attiecībā uz komercsabiedrību vai profesijas pārstāvju skaitu, kuri drīkst darboties nozarē. Tos var ieviest, izmantojot “valsts interešu” pārbaudi, saskaņā ar kuru potenciālajiem jaunajiem tirgus dalībniekiem jāparāda sniedzamā papildu pakalpojuma “nepieciešamība” un dažos gadījumos pat jāpierāda, ka viņu ienākšanai nebūs negatīvas ietekmes uz pašreizējo rūpniecības nozares dalībnieku komercdarbību.

Atsevišķu regulējošu prasību dēļ var palielināties spiediens uz dažiem piegādātājiem, lai viņi no nozares aizietu, ņemot vērā viņu salīdzinoši sliktāko stāvokli, lai izpildītu prasības, un tāpēc, ja jau pastāv būtiski šķēršļi jauniem tirgus dalībniekiem, tām var būt negatīva ietekme

uz konkurenci. Daži ierobežojumi attiecībā uz iziešanu no tirgus, piemēram, pārlietu apgrūtināšas prasības saistībā ar atlaišanas pabalstu izmaksāšanu bijušajiem darbiniekiem vai atsevišķu neatmaksājamo līguma izpildes ķīlu zaudēšana, var izraisīt to, ka komercsabiedrībai zūd stimuls ieiet nozarē, un tāpēc faktiski tie darbojas kā šķēršļi ieešanai tirgū.

Piemērošanas pazīmes un iespējamās šīs politikas alternatīvas

Kopumā mēģinājums panākt “tirgus stabilitāti” ir nepietiekams iemesls, lai ieviestu regulējošus ierobežojumus attiecībā uz jauniem tirgus dalībniekiem nozarē, jo efektīva konkurence ir dinamisks jēdziens, kas noteikti ietver piegādātāju darbības traucējumu iespēju gluži tāpat kā prasību pēc noturīgas jaunu ienācēju nozarē plūsmas (vai vismaz jaunas ienākšanas tirgū iespējas), ja tiek saglabāti augsti inovāciju un atbildības pret patērētāju pieprasījumu standarti.

Kā minēts iepriekš, iespējams, profesijas pārstāvju kvalifikācijas prasības ir pamatotas tajos gadījumos, kad patērētāji atrodas nelabvēlīgā situācijā, lai izvērtētu pakalpojumu sniedzēju kompetenci, un kad nepietiekamās izvēles sekas (piem., iespējamais kaitējums patērētājiem) ir nopietnas un neatgriezeniskas. Daudzās regulējuma jomās pamata princips ir nodrošināt to, lai piemērotie ierobežojumi neierobežotu vairāk, nekā tas nepieciešams regulēšanas mērķu sasniegšanai. Tāpēc, piemēram, produktu kvalitātes standartus nedrīkst noteikt augstākus, kā tas nepieciešams, lai nodrošinātu patērētāju drošību. Tāpat ierobežojumi attiecībā uz piegādātāja lielumu (piem., ne vairāk par vienu “vitrīnu” uz vienu profesijas pārstāvi) nedrīkst būt noteikti līmenī, kas rada būtisku pret konkurenci vērstu ietekmi vai neefektivitāti.

Tāpat, apsverot obligātā nodrošinājuma, līguma izpildes ķīlu un tamlīdzīgu prasību nepieciešamību, jāņem vērā tas, kāda veida kaitējums un cik lielā apjomā patērētājam varētu rasties pakalpojuma sniedzējaniecīgas prakses vai darbības traucējumu dēļ. Tas, cik viegli patērētāji, apzināti izvēloties piegādātāju, varēs iegūt informāciju par iespējamo kaitējumu un sevis aizsargāšanu, ir tikpat svarīgs apsvērums kā tas, vai ir dzīvotspējīgas alternatīvas pieejas, kas var paplašināt patērētāju zināšanas šajā jomā.

4.1.3. Ierobežojumi noteikta veida piegādātāju iespējamā piegādāt preces vai sniegt pakalpojumus

Politika, kas ierobežo noteikta veida piegādātāju iespējas piedalīties publiskajos iepirkumos, bieži prasa, lai zināmas priekšrocības (kas var būt, bet var arī nebūt skaidri noteiktas) tiktu sniegtas piegādātājiem, kas darbojas noteiktā reģionā, pavalstī vai valstī. Citos gadījumos tās var dot priekšroku piegādātājiem, kam ir citas, par vēlamām uzskatītas īpašības, piemēram, nosakot dalības iepirkumā kvotas maziem piegādātājiem vai tiem piegādātājiem, kas īsteno noteiktu nodarbinātības politiku.

Paredzamās šo prasību priekšrocības

Mērķi, kuru dēļ tiek ierobežots tas, kāda veida piegādātāji drīkst piedalīties valsts iepirkumos, var būt dažādi. Iespējams, visizplatītākie veidi ir valsts un / vai pavalsts atvieglojumu sistēmas, ar kuru palīdzību mēģina uzlabot ekonomisko aktivitāti privilēģētajā jomā, bieži attiecībā uz noteiktām rūpniecības nozarēm, kas uzskatītas par “stratēģiski” nozīmīgām.

Pret konkurenci vērsta ietekmes veids un apmērs

Dalības iepirkuma konkursos ierobežošana veicina valsts izmaksu paaugstināšanos, kas rodas konkurences ierobežošanas dēļ. Ņemot vērā kopējo valsts iepirkumu budžeta apmēru, šādu ierobežojumu nozīmīgums, iespējams, ir salīdzinoši augsts.

Turklāt ir liela iespēja, ka radīsies pretrunas starp šiem atvieglojumu līgumiem un citām politikas jomām. Piemēram, priekšrocības noteikta reģiona piegādātājiem var būt pretrunā citiem politikas veidiem, kas atbalsta mazās komercsabiedrības.

Piemērošanas pazīmes un iespējamās šīs politikas alternatīvas

Priekšrocību sistēmām var būt būtiska kaitīga ietekme uz konkurenci valsts kā iepircēja ietekmīgā stāvokļa dēļ. Tas ir īpaši svarīgi tāpēc, ka daudzās jomās pastāv alternatīvi līdzekļi, kā sasniegt mērķus, kurus cenšas īstenot, izmantojot priekšrocību sistēmas. Piemēram, veicinot reģionālās politikas mērķus, alternatīvas var būt vairākas tiešās subsīdijas un / vai nodokļu izdevumi, labvēlīgākas regulējuma vides radīšana galvenajās jomās vai reklāmas / izglītojošu kampaņu izmantošana. Ja mērķis ir mazās uzņēmējdarbības veicināšana, piemērotas alternatīvas var būt arī pagaidu nodokļu / subsīdiju iespējas un elastīgākas regulēšanas pieejas.

4.1.4. Būtiski paaugstina ieiešanas tirgū vai iziešanas no tā izmaksas

Paredzamās šo prasību priekšrocības

Kā izskaidrots iepriekš, noteikumi, kas būtiski paaugstina ieiešanas tirgū vai iziešanas no tā izmaksas, bieži ir radīti, lai sasniegtu daudzveidīgus regulēšanas mērķus. Piemēram, noteikumi, kas nosaka stingras bijušo ražošanas vietu uzkopšanas prasības sekmē vides aizsardzības mērķu īstenošanu, taču tie arī būtiski palielina iziešanas no tirgus (un faktiski arī ieiešanas tirgū) izmaksas. Daudzos gadījumos var būt daži izpildāmi alternatīvi līdzekļi, lai īstenotu šīs ar konkurenci nesaistītās politikas mērķus. Šī iemesla dēļ dažkārt valstis, lai maksimāli samazinātu šādu nosacījumu ietekmi uz konkurenci, noteikušas mērķa atvieglojumus vai atbalstu piegādātājiem, lai palīdzētu viņiem atbilst noteikumiem. Piemēram, zemas klases automašīnu ražotāji bieži tiek atbrīvoti no transportlīdzekļu pārbaudes noteikumiem vai arī uz tiem attiecas mazāk apgrūtināši pārbaudes noteikumi.

Pret konkurenci vērsta ietekmes veids un apmērs

Noteikumi, kas paaugstina ieiešanas tirgū vai iziešanas no tā izmaksas, veicina tirgus dalībnieku skaita samazināšanos. Šādos gadījumos, lai sasniegtu līmeni, kāds nepieciešams, lai atgrieztos tirgū, vajadzīgs augstāks kopienākums. Turklāt augstākas iziešanas no tirgus izmaksas palielina ieiešanas tirgū risku. Attiecīgi palielinās risks, ka tirgū būs mazāk spēcīga konkurence.

Piemērošanas pazīmes un iespējamās šīs politikas alternatīvas

Noteikumi, kas nosaka stingras produktu pārbaudes standartus, iespējams, ir attaisnojami, ja pastāv būtisks risks nodarīt patērētājiem kaitējumu, kas saistīts ar šā produkta lietošanu. Līdzīgi arī citi noteikumi, kas paaugstina ieiešanas tirgū izmaksas, pieprasot noteiktu nodrošinājumu vai finanšu līdzekļu uzrādīšanu, iespējams, ir attaisnojami, ja komercdarbības traucējumu, nekompetences vai krāpšanas dēļ patērētājiem var rasties būtisks finansiāls risks.

Dažos gadījumos, lai nodrošinātu informētāku patērētāju izvēli, var apsvērt tādas alternatīvas kā prasību sniegt vairāk informācijas vai atklāt informāciju par produktu. Citos gadījumos regulējums var būt nepieciešams pat tad, ja saistībā ar to paaugstinās ieiešanas tirgū izmaksas, un uzmanība jāpievērš tam, lai maksimāli samazinātu tā pret konkurenci vērstās ietekmes iespējas, nodrošinot to, ka prasības ir noteiktas minimālajā līmenī, kāds nepieciešams, lai panāktu atbilstošu patērētāju aizsardzības līmeni.

4.1.5. Ģeogrāfiski preču, pakalpojumu, kapitāla un darbaspēka kustības ierobežojumi

Paredzamās šo prasību priekšrocības

Vēsturiski daudzi noteikumi ierobežoja preču, pakalpojumu, kapitāla un / vai darbaspēka plūsmu pāri valstu vai pavalstu robežām. Šos ierobežojumus var uzskatīt par īpašu apakšgrupu vispārējai “ieiešanas tirgū ierobežojumu” grupai, kas izskatīta iepriekš. Preču un pakalpojumu vai kapitāla un darbaspēka kustības regulējošie ierobežojumi bieži tiek ieviesti kā reģionālās vai valsts politikas instruments. Tas ir – valstis šos ierobežojumus ievieš, mēģinot saglabāt vai paplašināt reģionālo vai valsts ekonomiku dzīvīgumu. Citi līdzīgi mērķi, kurus var censties sasniegt, izmantojot šādu politiku (it īpaši, tās apsverot valsts līmenī), ir pašpietiekamība vai “valsts čempionu” aizsargāšana vai nu prestiža, vai arī citu iemeslu dēļ.

Īpaša situācija, kurā šādi aizsargājoši ierobežojumi var tikt ierosināti, ir jaunu rūpniecības nozaru izveide.⁶ Tas ir – šādi ierobežojumi var tikt veicināti kā pagaidu nepieciešamība, lai nodrošinātu vietējās rūpniecības nozares attīstību salīdzinoši mazattīstītos apstākļos. Tomēr pastāv risks, ka šāda “pagaidu” aizsardzība izveidojas par daļēji pastāvīgu kārtību, būtiski lobējot vietējos piegādātājus, kas gūst labumu no aizsardzības pasākumu turpmākās pastāvēšanas.

Pret konkurenci vērstas ietekmes veids un apmērs

Ģeogrāfisku preču un pakalpojumu plūsmas ierobežojumu sekas vietās, kur citādi tirdzniecība tehniski un ekonomiski būtu iespējama, ir mākslīga attiecīgo preču vai pakalpojumu tirgus pašreizējā apjoma samazināšana. Tirgus apjoma samazināšanai var būt vairāku veidu pret konkurenci vērstas sekas. Pirmkārt, nenovēršami palielinās iespējamība, ka koncentrācijas pakāpe tirgū var pieaugt līdz līmenim, kad var izmantot tirgus varu. Otrkārt, mazāki un nomaļāki tirgi, iespējams, būs saistīti ar zemāku inovāciju līmeni, produktu norobežošanu un tamlīdzīgi. Tādējādi iespējams, ka patērētāji saņems ne tik labu apkalpošanu. Tāpat iespējams, ka ieiešanas tirgū temps var samazināties līdz tādām līmenim, ka iespējamie jaunie tirgus dalībnieki sastopas ar lielākām grūtībām uzsākt darbību vietās, kas regulējošo faktoru dēļ kļuvušas par ģeogrāfiski un ekonomiski mazākiem tirgiem.

Piemērošanas pazīmes un iespējamās šīs politikas alternatīvas

Pēdējos gados arvien vairāk atzīst iespējamo kaitējumu konkurencei, ko rada preču, pakalpojumu, kapitāla vai darbaspēka kustības ierobežošana. Patiešām, attiecībā uz Eiropu brīva preču, pakalpojumu, kapitāla un darbaspēka kustība ir aprakstīta kā “četras brīvības”, kas ir 1992. gadā uzsāktās Vienotās tirgus programmas balsts.

⁶ Jaunas rūpniecības nozares ir nozares, kas var nebūt pietiekami spēcīgas, lai izturētu atklātu konkurenci.

Kopumā ir salīdzinoši maz situāciju, kad šādi ierobežojumi, iespējams, varētu izturēt priekšrocību / izmaksu pārbaudi. Tāpēc politikas veidotājiem jāieņem kopumā skeptiska attieksme pret ierosinātu regulējumu, kurā iekļauti šādi ierobežojumi. Ja ierobežojumus ievieš, tie jāizvērtē attiecībā pret virkni faktoru, tostarp: 1) vai ir skaidra saikne starp attiecīgo ierobežojumu un īpaša, noteikta valsts politikas mērķa sasniegšanu, 2) vai ierobežojumi nav vairāk ierobežojoši, kā tas nepieciešams, lai sasniegtu mērķi, 3) vai racionāla analīze runā par labu iespējai, ka politikas mērķis tiks sasniegts, izmantojot ierobežojošus līdzekļus, un 4) vai ierobežojumi ir noteikti uz galīgu un ierobežotu laika posmu, izmantojot skaidrus regulējošus noteikumus.

4.2. Ierobežojumi piegādātāju iespējām konkurēt

Liels konkurentu skaits nav pietiekams nosacījums, lai attīstītu spēcīgi konkurējošus tirgus. Preču un pakalpojumu piegādātājiem jābūt arī spēcīgam stimulam konkurēt. Regulējumam, kas izteikts vispārēju konkurences tiesību aktu veidā, ir būtiska nozīme, vairākas pret konkurenci vērstas darbības (piem., cenu noteikšanu, tirgus sadalīšanu) pasludinot par ārpus likuma esošām. Tomēr regulējums arī var būtiski samazināt piegādātāju iespējas konkurēt. Visbiežāk šādi ierobežojumi var izpausties cenu kontroles veidā. Turklāt regulējums var ierobežot veidu, kādā preces var pārdot vai reklamēt, vai var noteikt produktu standartus, kādus dažiem piegādātājiem ir grūti izpildīt. Sastopami arī vairāki citi noteikumi, kas ierobežo iespējas konkurēt, tostarp peļņas vai tirgus daļas ierobežojumi, produkcijas kvotas un tamlīdzīgi.

4.2.1. Preču vai pakalpojumu pārdošanas cenas kontrole

Paredzamās šo prasību priekšrocības

Kā atzīmēts 1. nodaļā, maksimālās cenas noteikumus bieži ievieš kā neizbēgamu iznākumu, kas izriet no ienākšanas tirgū ierobežojumiem. Piemēram, ieviešana taksometru pakalpojumu tirgū lielākajā daļā valstu ir stingri ierobežota, tādējādi taksometru pakalpojumiem rodas būtiskas, laika gaitā pieaugošas papildu prasības. Šādu prasību rezultāts, protams, ir nozīmīgs cenu pieaugums. Maksimālās cenas regulējumu bieži ievieš, cerot aizsargāt patērētājus no šiem paaugstinājumiem. Turpretī minimālās cenas regulējuma izmantošana dažreiz ir reakcija uz ārkārtīgi spēcīgu cenu konkurenci un saistīta ar bažām, ka var tikt izmantota “plēsonīgu cenu noteikšana”.⁷ Šajos gadījumos minimālās cenas regulēšanu parasti uzskata par līdzekli, kā aizsargāt mazos ražotājus vai vietējos ražotājus un / vai mazāk efektīvus ražotājus no “negodīgas” konkurences.

Pret konkurenci vērstas ietekmes veids un apmērs

Preču pārdošanas cenu kontrole tiešā veidā traucē normālu tirgus spēku un disciplīnu darbību. Ja ir noteiktas minimālās cenas, lētie piegādātāji nevar iegūt tirgus daļu, nodrošinot patērētājiem labāku cenu. Līdzīgi tad, ja pastāv maksimālās cenas, ievērojami zūd stimuls ieviest jauninājumus, piedāvājot jaunus un / vai augstas kvalitātes produktus. Jebkurā gadījumā būtiski tiek ierobežotas tirgus dinamiskās spējas apmierināt patērētāju vēlmes. Tiesību aktiem, kas nosaka minimālās cenas, ir vēl viens papildu trūkums, jo tie samazina kopējo ekonomisko efektivitāti, iedrošinot neefektīvus ražotājus palikt tirgū un tādējādi liedzot resursu pārdali par labu citiem, daudz produktīvākiem izlietojumiem.

⁷ Plēsonīgu cenu noteikšana sastopama tad, ja piegādātājs uz laiku nosaka cenas, kas ir būtiski zemākas par izmaksām, cerot, ka citi piegādātāji izies no tirgus vai mainīs savu izturēšanos. Vēlāk piegādātājs var kompensēt zaudētos ienākumus, paaugstinot cenas iepriekšējā vai pat augstākā līmenī.

Piemērošanas pazīmes un iespējamās šīs politikas alternatīvas

Cenu regulējums reti ir visefektīvākais vai efektīvs līdzeklis iecerēto mērķu sasniegšanai. Piemēram, attiecībā uz taksometru pakalpojumu tirgu labāki līdzekļi, kā aizsargāt patērētājus, ir ierobežojumu noteikšana tirgus apgādē. Attiecībā uz “plēsonīgu cenu noteikšanu”, iespējams, labākā alternatīva ir vispārējo konkurences tiesību piemērošana. Tāpēc attiecībā uz regulējumu, kas paredz cenu kontroli, jāveic īpaši stingra pārbaude.

4.2.2. Reklāmas un mārketinga ierobežojumi

Paredzamās šo prasību priekšrocības

Noteikumi, kas ierobežo iespējas reklamēt vai pārdot preces un pakalpojumus, bieži pastāv tādēļ, lai novērstu nepatiesu vai maldinošu reklāmu, tajā pašā laikā atzīstot pozitīvo nozīmi, kāda ir reklāmai un mārketingam, lai informētu patērētājus. Šādi aizliegumi var saglabāt patērētāju uzticību tirgum, nodrošinot to, ka konkurētspējīga tirgus radītās izvēles neiedragās maldināšana. Daži papildu ierobežojumi kā, piemēram, prasības, lai pārdevējiem būtu kompetents un uzticams pamatojumus izteiktajiem apgalvojumiem, parasti nes labumu arī tādējādi, ka tie bieži nepieciešami, lai efektīvi novērstu maldināšanu, it sevišķi gadījumos, kad krāpšanas pierādījumus varētu būt grūti iegūt.

Dažos gadījumos, ja preces vai pakalpojumi zināmos apstākļos var būt kaitīgi, vispārējas prasības izpaust informāciju par precī vai pakalpojumu var būt noderīgas, lai izglītotu patērētājus par iespējamo kaitējumu. Parasti piemēri ir informācijas izpaušana par saikni starp cigarešu smēķēšanu un vēzi tabakas reklāmās un precīzas informācijas atklāšana medikamentu reklāmās lielākajā daļā valstu, kur šādas reklāmas atļautas.

Kaut ir bijuši daži mēģinājumi aizstāvēt reklāmas ierobežojumus kā netiešus līdzekļus, kas mēģina ierobežot to preču vai pakalpojumu patērēšanu, kuri uzskatāmi par sociāli nelabvēlīgiem vai kuri attiecas uz pārmērīgu patēriņu, kopumā šie ierobežojumi ir bijuši neefektīvi, lai samazinātu šo produktu lietošanu. Šādos gadījumos reklāmas ierobežojumi tikai samazina patērētājiem pieejamo informāciju un samazina konkurenci, un paaugstina cenas.

Reizēm noteikumi var ierobežot uz noteiktām grupām vērstu reklāmu (piem., bērniem), atzīstot faktu, ka šo grupu locekļi pret reklāmu var būt jutīgāki nekā pārējā sabiedrība. Parasta pieeja attiecībā uz šādām reklāmām ir novērtēt maldināšanas varbūtību ar tās grupas locekļa acīm, kurai reklāma ir paredzēta.

Dažos gadījumos kā, piemēram, bērniem domātas tabakas un alkohola reklāmas valstīs, kur šādu produktu pārdošana nepilngadīgām personām ir aizliegta, kaitējums sabiedrības veselībai var būt nesalīdzināmi lielāks par jebkādu labumu, ko patērētājs gūst no reklāmas. Šajos gadījumos šāda reklāma var būt pilnībā aizliegta. Šāda veida ierobežojumiem, ja tiek nodrošināts, ka tie nav pārāk plaši, var būt būtiska sociāli labvēlīga nozīme.

Pret konkurenci vērstas ietekmes veids un apmērs

Daudzos gadījumos reklāmas un mārketinga ierobežojumi ir pārāk plaši, un to sekas ir pārmērīga konkurences ierobežošana. Reklāmas un mārketinga ierobežojumu ietekme, iespējams, ir īpaši apgrūtināša iespējamiem jaunajiem tirgus dalībniekiem, jo tie būtiski

ierobežo viņu iespējas informēt varbūtējos pircējus par savu klātbūtni tirgū un par to savu preču un pakalpojumu veidu un kvalitāti, kurus tie var piedāvāt.

Joma, kas rada īpašas bažas, ir salīdzinošu reklāmu ierobežojumi, it īpaši attiecībā uz cenu salīdzinājumu veikšanu. Tā kā cena ir būtisks elements, patērētājiem izdarot izvēli, ierobežojumi patērētāju iespējām par minimālām izmaksām uzzināt par radniecīgiem izcenojumiem nepārprotami var samazināt tirgus efektivitāti.

Daudzas nozares sevi ir veiksmīgi pasargājušas no konkurences, izmantojot reklāmas un mārketinga ierobežojumus. It sevišķi tas attiecas uz brīvajām profesijām. Tā kā profesiju regulējums parasti ir pašu profesijas pārstāvju ziņā, šo nozaru pārstāvji mēdz paziņot, ka reklāma varētu šķist “neētiska” un ka profesijas pārstāvjus galvenokārt motivē altruisms, bet finansiāliem labumiem ir tikai pakārtota nozīme. Šādi paziņojumi neiztur pārbaudi. Kā sīkāk izskaidrots otrajā sējumā “Konkurences novērtēšanas rokasgrāmata”, pētījumi liecina, ka profesijas pārstāvju noteiktie mārketinga un reklāmas ierobežojumi tikai nedaudz palīdz vai nepalīdz nemaz aizsargāt patērētājus, taču tie būtiski paaugstina cenas, samazina patērētāju iespējas piekļūt pakalpojumam un sašaurina izvēles iespējas.

Piemērošanas pazīmes un iespējamās šīs politikas alternatīvas

Vispārēji patērētāju tiesību aizsardzības tiesību akti gandrīz vienmēr ietver maldinošas vai nepatiesas reklamēšanas prakses aizliegumus. Tie veicina efektīvus tirgus, un tiem ir konkurenci veicinoša ietekme, un parasti tie novērš vajadzību pēc turpmākiem atsevišķu preču vai pakalpojumu reklamēšanas ierobežojumiem. Ja retos gadījumos var būt īpaši apstākļi, kad papildu reklāmas ierobežojumi attiecībā uz atsevišķām precēm vai pakalpojumiem ir pamatoti, ikviens šāds gadījums ir rūpīgi jāizvērtē, pamatojoties uz priekšrocību / izmaksu analīzi. Šādi ierobežojumi gandrīz vienmēr samazina ekonomisko efektivitāti un ir kaitējoši patērētājiem, saasinot informācijas asimetrijas problēmas, ar kurām patērētāji sastopas.

Ja nepieciešams apkarot pārmērīgu patēriņu, reklāmas ierobežošanai alternatīvas iespējas ir informatīvas kampaņas un patēriņa nodokļi. Tie ir tiešāki, efektīvāki līdzekļi, lai risinātu attiecīgo politikas jautājumu.

4.2.3. Tādu preču standartu noteikšana, kas dažiem piegādātājiem rada priekšrocības attiecībā pret citiem vai kas pārsniedz līmeni, kādu daži kompetenti pircēji izvēlētos

Paredzamās šo prasību priekšrocības

Minimālos preču standartus parasti nosaka tādēļ, lai sasniegtu patērētāju aizsardzības mērķus, ja pastāv reāli vai šķietami tirgus darbības traucējumi, it īpaši informācijas asimetrija. Tomēr šādi standarti, ja tie noteikti pārmērīgi augstā līmenī, var samazināt patērētāja labklājību. Tad tie attur no savu vēlmju apmierināšanas tos patērētājus, kas dod priekšroku lētākiem (bet zemākas kvalitātes) tirgus piedāvājumiem. Tāpēc preču kvalitātes standarti nedrīkst būt noteikti augstākā līmenī, nekā tas nepieciešams, lai nodrošinātu patērētāju drošības nepieciešamo minimumu.

Līdzīgi arī rūpniecisko emisiju standartu neapšaubāms mērķis ir sasniegt plašus, atzīstamus sociālos mērķus. Tomēr arī tiem var būt pret konkurenci vērstas sekas, kā tas minēts iepriekš. Tātad arī tie prasa rūpīgu izmaksu un priekšrocību samērošanu.

Pret konkurenci vērsta ietekmes veids un apmērs

Noteikumi, kas nosaka standartus, kuri būtiski atšķiras no pašreizējās prakses, var būtiski ierobežot piegādātāju iespējas konkurēt tirgū. Parasts piemērs ir noteikumi vides jomā, kas nosaka dažāda veida toksisku vielu pieļaujamā emisijas līmeņa ierobežojumus. Kaut arī šādi noteikumi kā ļoti vērtīgi sabiedrības veselības un ērtību nodrošināšanas līdzekļi bieži ir pilnībā piemēroti un nepieciešami, tie var būt noteikti līmenī, kas rada priekšrocības mazam pašreizējo piegādātāju skaitam, kuriem ir patentēta piekļuve noteiktu veidu tehnoloģijām.

Cita joma, kur standartu noteikšanai var būt spēcīga pret konkurenci vērsta ietekme, ir minimālo kvalitātes standartu noteikšana atsevišķiem produktu veidiem. Un atkal šādu standartu noteikšana var būt pamatota ar pārliecinošiem regulēšanas mērķiem kā, piemēram, patērētāju aizsardzība no riska, kas saistīts ar attiecīgās preces lietošanu. Taču tad, ja standarts ir noteikts līmenī, kas ir daudz augstāks nekā pašreizējā tirgus prakse, dažiem tirgus dalībniekiem var būt grūti vai neiespējami standartus izpildīt. Piemēram, tas var notikt, ja tikai dažas ražošanas tehnoloģijas (uz kurām var attiekties patentu aizsardzība) ļauj ievērot minimālos kvalitātes standartus.

Ja citi piegādātāji tehnoloģiski nespēj ievērot jaunu standartu, sekas var būt nozīmīga iziešana no rūpniecības nozares, kas bieži rada būtisku kaitējumu konkurences procesam. Ja vienīgos iespējamajos līdzekļus, ar kuru palīdzību var ievērot standartus, aizsargā patents, patentu īpašniekiem var būt stimuls liegt licences iespējamiem konkurentiem, lai gūtu konkurences priekšrocības tirgū. Turklāt pat tad, ja problēma nav patentu aizsardzība, mazāki piegādātāji vai piegādātāji ar mazākiem resursiem var nebūt spējīgi atļauties lielas kapitāla investīcijas, kas varētu būt nepieciešamas, lai ieviestu jaunu tehnoloģiju, kas tiem ļautu ievērot jaunu produktu standartu. Jebkurā gadījumā piegādātāju skaita samazināšana var radīt stāvokli, kad palikušie piegādātāji var paaugstināt cenas vai izmantot tirgus varu.

Piemērošanas pazīmes un iespējamās šīs politikas alternatīvas

Izmaiņas regulējošos standartos, kas saistīti ar precēm vai ražošanas procesiem, parasti veidojas pakāpeniski laika gaitā, atspoguļojot progresīvas pārmaiņas sociālo priekšrocību un sabiedrības labklājības jomā. Pret konkurenci vērsta ietekme visdrīzāk būs ļoti būtiskām, strauji mainīgām standartu izmaiņām, nevis mērenām izmaiņām.

Bieži vēlamu rezultātu, ko mēģināts panākt ar minimālo standartu ieviešanas palīdzību, var sasniegt ar alternatīviem līdzekļiem. Piemēram, ja minimālie standarti noteikti patērētāju aizsardzības iemeslu dēļ, iespējamā rīcība ir sniegt patērētājiem tiešu informāciju par risku, kas saistīts ar precī, vai prasība izpaust informāciju par atsevišķu preču īpašībām. Savā ziņā līdzīgā veidā, nosakot galvenās izmaiņas emisiju standartos, valstis dažkārt cenšas samazināt iespējamo pret konkurenci vērsto ietekmi, sniedzot finansiālu, tehnisku vai cita veida atbalstu mazākiem piegādātājiem, lai tie labāk spētu ievērot ierosinātās jaunās prasības.

4.2.4. Izmaksu paaugstināšana dažiem piegādātājiem attiecībā pret citiem

Paredzamās šo prasību priekšrocības

Šķiet, visparastākais šāda regulējuma veids, kas paaugstina izmaksas dažiem piegādātājiem attiecībā pret citiem, ir izņēmuma noteikumu izmantošana. Šie noteikumi jauniem ienācējiem nozarē prasa ievērot jaunus standartus, kuros ir augstākas prasības, kaut arī uz pašreizējiem

tirgus dalībniekiem turpina attiekties iepriekšējie standarti, kuros noteiktās prasības ir zemākas.

Par labu izņēmuma noteikumu izmantošanai noteiktos apstākļos ir izteikti daži argumenti. Saistībā ar profesionālo kvalifikāciju bieži tiek argumentēts, ka ilgi strādājošu praktiķu plašā pieredze ir atbilstošs aizvietoējums formālas kvalifikācijas augstākam līmenim. Attiecībā uz ražošanas tehnoloģijām dažkārt izsaka argumentus, ka jādod nepieciešamais laiks, lai pašreizējie tirgus dalībnieki spētu amortizēt iepriekšējo investīciju izmaksas, kuras tie ieguldījuši savā ražotnē, lai varētu ievērot atbilstošus vides un citus standartus, kas bija spēkā laikā, kad rūpnīca sākusi darbu.

Pret konkurenci vērstas ietekmes veids un apmērs

Izņēmuma noteikumi var būtiski izkropļot konkurences attiecības attiecīgajā nozarē, paaugstinot izmaksas dažiem piegādātājiem (piem., jauniem tirgus dalībniekiem vai tiem, kas ievieš jaunas metodes) ievērojami vairāk nekā citiem. Iespējams, tas kavē ieiešanu tirgū un tāpēc tirgū samazina gan inovācijas, gan konkurences spiediena intensitāti.

Piemērošanas pazīmes un iespējamās šīs politikas alternatīvas

Izņēmuma noteikumu pret konkurenci vērsto ietekmi var samazināt, nodrošinot, ka tiem ir laika ierobežojumi, nevis tie ir pastāvīgi un ka attiecīgā izņēmuma ilgums vispirms ir stingri samērots ar loģisku pamatojumu, kāpēc tas izdarīts. Tomēr kopumā argumenti par labu izņēmuma noteikumiem jāuztver skeptiski, jo tie bieži atspoguļo mēģinājumus aizsargāt piešķirtās tiesības no iespējamās konkurences.

4.3. Piegādātāju stimula konkurēt zaudēšana

Iepriekšējā iedaļā tika uzsvērtas regulējuma iespējas samazināt piegādātāju *iespējas* konkurēt. Regulējuma darbības dēļ var arī zust *stimuls* konkurēt.

Vispārīgi runājot, tie preču vai pakalpojumu piegādātāji, kas savā starpā var saskaņot attiecīgā tirgus sadalīšanu, kopīgi spēj palielināt iespējamās monopola guvumus. Tāpēc tādā regulējuma dēļ, kas atvieglo vai veicina sadarbību starp ražotājiem, var zust spēcīgas konkurences stimuls.

Tas visdrīzāk var notikt tad, ja regulējums atvieglo informācijas iegūšanu par tādiem jutīgiem tirgus lielumiem kā, piemēram, cenas, izmaksas vai produkcija vai pieprasa šīs informācijas izpaušanu. Turklāt konkurences spiedienu samazina arī regulējums, kas samazina efektīvu iespēju klientiem pāriet no viena konkurējoša piegādātāja pie cita. Šādas ietekmes risks ir lielāks, ja ražotāju grupām ir būtiska nozīme regulējuma attīstīšanā un ieviešanā.

4.3.1. Pašregulācija un kopregulācija

Paredzamās šo prasību priekšrocības

Valdības var izvēlēties uzņemt visu atbildību par regulējošas sistēmas izveidošanu un ieviešanu, vai arī tās var izvēlēties iesaistīt rūpniecības nozari vai profesionālu apvienību regulējošas struktūras veidošanas un ieviešanas procesā. Ja rūpniecības nozare vai profesionāla apvienība (bieži valdības mudināta) uzņemas visu atbildību par savu biedru izturēšanās regulēšanu un tā nav nostiprināta valsts tiesību aktos, lieto terminu

“pašregulācija”. Taču tad, ja valdība ar tiesību aktu palīdzību nodrošina atbalstu nosacījumiem, ko ir radījusi vai nu rūpniecības nozare / profesionāla apvienība, vai kāds cits kopā ar valdību, lieto terminu “kopregulācija”.

Kopregulējošas sistēmas no valdībām saņem būtiskus labumus, it sevišķi rūpniecības nozares vai profesijas, uz kurām iepriekš regulējums nav attiecies. Rūpniecības nozares vai profesionālās apvienības iesaistīšana bieži padara regulējošu sistēmu uzticamu to acīs, uz kuriem regulējums attiecas. Šī uzticamība daļēji izriet no fakta, ka rodas iespaids, ka valdība izmanto augsta līmeņa specifisku ekspertīzi un tai ir izpratne par attiecīgo nozari, kurai šīs profesijas pārstāvji nenoliedzami ir piederīgi.

Rūpniecības nozares vai profesionālās apvienības iesaiste nozīmē arī to, ka valdība bieži var izvairīties no nepieciešamības iekšēji attīstīt augsta līmeņa specifisku ekspertīzi jautājumos, kas saistīti ar attiecīgo tirgu un attiecīgās profesijas pārstāvju kvalifikāciju un pienākumiem. Tādējādi valdības bieži var izveidot kopregulējošas struktūras par būtiski zemākām izmaksām, nekā tas būtu nepieciešams, lai ieviestu pilnībā valdības veidotu risinājumu. It īpaši tas attiecas uz gadījumiem, kad profesijas pārstāvjus var pārliecināt izveidot regulējošas vai disciplināras institūcijas, kas veic svarīgas regulējošas funkcijas, bet saņem ierobežotu vai nekādu valdības finansējumu.

Pret konkurenci vērsta ietekmes veids un apmērs

Ja regulējumu veido tie, uz kuriem regulējums attiecas, tas var nest būtisku labumu, nodrošinot to, ka tehniskie standarti ir atbilstoši un ka tie tehnoloģiski attīstās. Tomēr ir liels risks, ka rūpniecības nozares vai profesionālās apvienības radītiem noteikumiem ir pret konkurenci vērsta ietekme. Piemēram, profesionālā apvienība var sagatavot stingras kvalifikācijas prasības patērētāju aizsardzības iemeslu dēļ, bet šīm kvalifikācijas prasībām noteikt tik augstus standartus (it īpaši tad, ja pašreizējie pakalpojuma sniedzēji nav iesaistīti), ka uz tirgus apgādi tiek izdarīts pietiekams spiediens, lai paaugstinātu cenas. Līdzīgi arī daži noteikumi, kuru pamatā ir “ētiski apsvērumi”, piemēram, cenu reklāmas ierobežojumi, šķiet, vairāk samazina ražotāju iespējas konkurēt, nekā paaugstina pašu patērētāju aizsardzību no iespējamās krāpšanas. Tāpēc saistībā ar kopregulāciju bieži var būt vismaz iespēja, ka nolūks ir radīt priekšrocības profesijas vai rūpniecības nozares pārstāvjiem, izmantojot valsts interešu argumentus, lai maskētu regulējuma pamata mērķi.

Pamata prasība, šādos gadījumos veicot konkurences novērtēšanu, ir izvērtēt regulējumu saistībā ar tā gaidāmo ietekmi, nevis pievērst uzmanību tikai tā izvirzītajam mērķim vai priekšlikuma iesniedzēju motīvu vērtējumiem. Tāpēc, novērtējot tāda veida šķēršļus konkurencei, kādi bieži sastopami kopregulējošās sistēmās, šajā procesā bieži var palīdzēt turpmāk minēto trīs jautājumu uzdošana: 1) Kādu tieši kaitējumu patērētājiem ar iecerēto šķēršļu palīdzību mēģināts risināt? 2) Vai ierosinātais ierobežojums ir izveidots atbilstoši tam, lai risinātu šo kaitējumu? 3) Vai kaitējums patērētājiem, ko ierobežojums mēģina novērst, pārsniedz patērētāju zaudējumus, kas rodas konkurences ierobežošanas dēļ?

Bažas par tāda regulējuma izveidošanu, kam ir pret konkurenci vērsta ietekme, iespējams, ir īpaši būtiskas, ja attiecīgajai rūpniecības nozarei / profesionālajai apvienībai ir galvenā nozīme procesā, kurā tiek izstrādātas izturēšanās normas, kuras būs jāievēro. Piemēram, noteikumi, kas nosaka advokatūras darbību, bieži aizliedz “cenu pazemināšanu”, “uzbāzīgu pakalpojumu piedāvāšanu” vai juristu apvienošanu, kā arī lielāko daļu reklāmas veidu. Daudzos gadījumos šādi ierobežojumi reformu rezultātā ir atcelti, un tādējādi valdības nozīme profesijas regulēšanā ir pieaugusi.

Piemērošanas pazīmes un iespējamās šīs politikas alternatīvas

Veiksmīgai kopregulējošai sistēmai nepieciešams, lai regulētājā grupā būtu rūpniecības nozares / profesionālās apvienības ar lielu dalībnieku skaitu. Apvienības dalībnieku novērtējumā apvienībai jābūt salīdzinoši augstam prestiža līmenim, lai tā spētu izmantot efektīvas sankcijas (tostarp izslēgšanu no apvienības) pret tiem apvienības locekļiem, kas neizpilda regulējuma prasības. Un pretēji – efektīvas sankcijas ir nepieciešamas, lai pārliecinātu patērētājus par regulējošas sistēmas uzticamību.

Valdībai jārikojas tā, lai neļautu rūpniecības nozarei / profesionālajai apvienībai izmantot kopregulēšanas varu veidā, kas vērsts pret konkurenci. Tostarp tas var nozīmēt, ka attiecīgajam ministram ir tiesības apstiprināt vai atteikties apstiprināt izturēšanās normas un, ja nepieciešams, aizstāt tās ar valdības noteikumiem, ja nozares pārstāvis turpina piedāvāt nepieņemamas versijas.

4.3.2. Prasības publicēt informāciju par komercsabiedrības cenām, produkciju vai algām

Paredzamās šo prasību priekšrocības

Regulējums, kas prasa tādas informācijas kā cenu vai produkcijas ieguves līmenis publicēšanu, parasti ir pieņemts kā līdzeklis, lai samazinātu ar informācijas meklēšanu saistītās izmaksas patērētājam, padarot šo informāciju vieglāk pieejamu. Dažos gadījumos šāda veida darījuma izmaksu samazināšana var uzlabot tirgu efektivitāti, palielinot patērētāju izpratni par piedāvājumiem tirgū.

Pret konkurenci vērstas ietekmes veids un apmērs

Noteikumi, kas pieprasa, lai tirgus dalībnieki publicētu informāciju par viņu cenu vai produkcijas ieguves līmeni, var būtiski veicināt karteļu rašanos, jo karteļa darbības galvenais priekšnoteikums ir karteļa dalībnieku iespēja efektīvi kontrolēt savu konkurentu (vai līdzdalībnieku) izturēšanos tirgū. Ļoti iespējams, šāda veida pret konkurenci vērsta ietekme radīsies tad, ja tirgū ir mazāk dalībnieku, ja ir augsti šķēršļi ienākšanai tirgū un ja produkti ir salīdzinoši vienveidīgi.

Tāpat ļoti iespējams, ka, publicējot informāciju par cenu, pret konkurenci vērsta ietekme ir tajās nozarēs, kurās ir parasta prakse piedāvāt personiskas atlaides reklamētām vai “ieteicāmām” precēm vai virzīt sarunas par šīm atlaidēm. Tas tā ir tāpēc, ka citādi konkurentiem būtu lielas grūtības iegūt informāciju par faktiskajām cenām, kas nosaka maksājumus citiem konkurējošiem piegādātājiem. Situācijā, kad tiek prasīts publicēt faktisko cenu, karteļa dalībnieki var radīt apstākļus, kuros citi dalībnieki nespēj saglabāt “norunāto” cenu vai kvalitāti.

Piemērošanas pazīmes un iespējamās šīs politikas alternatīvas

Kā paskaidrots iepriekš, maz ticams, ka bažas par iespējamo kartelīm līdzīgu izturēšanos ir saistāmas ar situācijām, kad ir liels konkurentu skaits un / vai salīdzinoši nelieli šķēršļi ienākšanai tirgū. Šādos gadījumos informācijas publicēšanas prasību pozitīvā ietekme uz to izmaksu samazināšanu, kas saistītas ar informācijas meklēšanu, var labi attaisnot to izmantošanu. Tomēr ļoti iespējams tas, ka tirgos ar lielāku dalībnieku skaitu šādām prasībām ir negatīva ietekme. Tirgos ar maz piegādātājiem un standartizētiem produktiem pūles, kas

patērētājiem jāveltī, veicot izvēli starp dažādiem piegādātājiem, var būt mazākas, nekā tad, ja ir daudz piegādātāju, kaut arī karteļa vienošanās risks ir lielāks. Tāpēc iespējamās priekšrocības, ko sniedz šādas publicēšanas prasības, ir proporcionāli mazākas.

Ja tiek uzskatīts, ka informācijas par cenu vai produkciju publicēšana veicina karteļa izveidi, pastāv mazāk riskantas alternatīvas. Ja informācija galvenokārt ir savākta tādēļ, lai veidotu valsts politiku, var nebūt vajadzīgs to vispār publicēt. Ja mērķis ir palīdzēt patērētājiem vai vākt vispārēju statistiku, kopējā statistika karteļu veidošanos veicina mazāk nekā statistika par atsevišķām komercsabiedrībām un vēsturiska statistika tos veicina mazāk nekā aktuāla informācija. Statistika, kas apkopota par dažādām komercsabiedrībām, nepalīdzēs karteļa dalībniekiem noteikt piegādātāju, kas pārkāpj karteļa vienošanos, taču statistika par atsevišķām komercsabiedrībām ļauj skaidri noteikt komercsabiedrību, kas atkāpusies no karteļa vienošanās attiecībā uz cenu veidošanu vai kvalitāti. Vēsturiska statistika karteļiem sniedz mazāk noderīgu informāciju, jo karteļiem bieži nepieciešams dalīties pašreizējā informācijā, lai izlemtu, kā sadalīt produkciju vai noteikt vēlamās cenas, un vēsturiska informācija viņiem šajā ziņā būtiski nepalīdzēs.

4.3.3. Vispārējo konkurences tiesību izņēmumi

Paredzamās šo prasību priekšrocības

Daudzās valstīs noteiktas tautsaimniecības nozares gūst labumu no atbrīvošanas no vispārējo konkurences tiesību aktu darbības. Dažos gadījumos uz šīm nozarēm attiecas atsevišķi, īpaši nozarei piemēroti konkurences tiesību akti. Citos gadījumos šajās nozarēs nav pret konkurenci vērstas izturēšanās ierobežojumu.

Šādiem izņēmumiem var izvirzīt daudzus loģiskus pamatojumus. Dažos gadījumos piegādātājiem ir atļauts sadarboties, lai uzlabotu viņu spējas sākt darbību un konkurēt eksporta tirgos. Citos gadījumos, ja tirgum raksturīgi sadrumstaloti ražotāji, tiem var būt atļauts sadarboties, jo monopola vara ir viņu produktu pircējiem, un no tā izriet valdības vēlme radīt kompensējošu spēku (piemēri ir virkne lauksaimniecības preču). No vispārēja konkurences likuma darbības ir atbrīvotas arī daudzas salīdzinoši stingri regulētas komercsabiedrības. Šķiet, ka šajos gadījumos īpaša, nozarei raksturīga regulējoša sistēma ir atbilstošs aizvietoājums vispārējiem konkurences tiesību aktiem.

Pret konkurenci vērstas ietekmes veids un apmērs

Ja būtiski ir samazināta vispārēja konkurences likuma piemērošana, nepārprotami rodas risks, ka izveidosies karteļi, notiks cenu izkropļošana un pret konkurenci vērstas apvienošanās. Turklāt nepārprotami pastāv liela iespēja, ka radīsies ekonomiski izkropļojumi, jo uz dažādām nozarēm var attiekties būtiski atšķirīga regulējoša vide. Šādiem izkropļojumiem var būt vislielākā negatīvā ietekme uz ekonomisko labklājību, kropļojot patērētāju lēmumus par to, kuras preces un pakalpojumus pirkt.

Piemērošanas pazīmes un iespējamās šīs politikas alternatīvas

Kopumā ESAO pārliecina, ka vispārējā konkurences likuma izņēmumu skaits ir jāsamazina vai tie ir jānovērš:

Valdībām ir jāpaplašina konkurences politikas darbības joma un efektivitāte kā vispārēja reformas stratēģija. Konkurences likuma un konkurences uzraudzības iestāžu darbības joma

un efektivitāte ir jāpārskata un nepieciešamības gadījumā jāpadara stingrāka. Izņēmumi no konkurences likuma ir jānovērš, ja nav pierādījumu, ka tie kalpo valsts interesēm, kuras nevar apmierināt labākā veidā. (OECD Report on Regulatory Reform, 1997, p. 271)

Ja ir īpašs, loģisks pamatojums izņēmumu turpmākai pastāvēšanai, jāapsver līdzekļi, kas to darbības jomu varētu samazināt līdz minimumam. Piemēram, ar likumu noteiktu monopolu, kas visiem kādas preces ražotājiem liek tās pārdot licencētam starpniekam, var iekļaut sistēmā, kas ražotājiem ļauj izmantot korporatīvas pārdošanas sistēmas, bet neliek viņiem to darīt.

Pircēju izvēles un pieejamās informācijas ierobežojumi

Iepriekšējās iedaļās uzmanība bija vērsta uz to, lai tirgu apgādājošā puse darbotos bez pārmērīgiem ierobežojumiem. Turpretī šajā iedaļā uzmanība būs vērsta uz to, cik svarīga ir tirgus pieprasosās daļas laba darbība, lai konkurences tirgū tādējādi uzlabotu patērētāju labklājību.

4.4.1. Ierobežojumi, kas noteikti patērētāju iespējai izvēlēties to, kur iegādāties preces vai pakalpojumus

Paredzamās šo prasību priekšrocības

Kaut arī tirgi parasti strādā labāk tad, ja patērētājiem nav jāsastopas ne ar kādiem ierobežojumiem, tas ne vienmēr ir tā. It sevišķi tad, ja politikas veidotāji tic, ka, iespējams, patērētāji pieņem nepareizus lēmumus, kas var radīt ilglaicīgu kaitējumu, viņi var ierobežot patērētāju iespēju izvēlēties. Piemēram, valdības var ierobežot noteiktu pretsāpju farmaceitisku produktu pieejamību tādējādi, ka stiprākiem un varbūtēji bīstamākiem pretsāpju līdzekļiem nepieciešama ārsta recepte, bet mazāk stipri pretsāpju līdzekļi ir brīvi pieejami. Vispārīgi runājot, lai gūtu labāku rezultātu, valdības var ierobežot patērētāju izvēli, ja patērētājiem piedāvātās iespējas ir nepilnīgas, mulsinošas, maldinošas vai grūti saprotamas.

Parasti ir personīgas izvēles ierobežojumi. Piemēram, ēdienkartes restorānos pastāv tāpēc, lai ierobežotu un vadītu patērētāju izvēli. Automašīnu dizainā pircējs var izvēlēties tikai dažas atlasītas iespējas. Privātos darījumos šie ierobežojumi bieži nes labumu, jo tie ļauj veikt specializāciju un cenu pazemināšanu, saglabājot nepārprotamu saistību ar patērētāju vēlmēm. Sastopoties ar daudzām iespējām, lēmuma pieņemšana var būt grūta arī patērētājiem.

Pret konkurenci vērstas ietekmes veids un apmērs

Valdības ierobežojumi attiecībā uz patērētāju izvēli rada risku, ka tie pārmērīgi ierobežo patērētāju izvēles iespējas. Valdības prasību, lai kontaktlēcām izrakstītu recepti, var ļaunprātīgi izmantot acu veselības speciālisti, kas izraksta tā zīmola kontaktlēcas, ar kuru attiecīgais ārsts sadarbojas, tādējādi ierobežojot patērētāja iespējas iegādāties kontaktlēcas pie piegādātājiem, kas piedāvā zemāku cenu.

Samazinot patērētāju izvēles iespējas, šādu ierobežojumu rezultātā var izveidoties mazāk intensīva cenu un kvalitātes konkurence, nekā tas ir vēlams.

Piemērošanas pazīmes un iespējamās šīs politikas alternatīvas

Ierobežojot izvēli, valdībām jāapsver virkne alternatīvu iespēju. Šķiet, visdabiskākā alternatīva ir labāka informācijas nodrošināšana. Taču bieži ierobežojuma pastāvēšana nozīmē to, ka informācijas gluži vienkārši nepietiek. Piemērā ar kontaktlēcu receptēm to izrakstīšanas noteikumi tika mainīti tā, ka ārstiem, kas izraksta receptes privātu zīmolu lēcām, jāsniedz pietiekami daudz informācijas, lai tirgū varētu atrast tām tuvas alternatīvas un kontaktlēcu tirgotāji spētu tās aizstāt. (Sīkāku informāciju skatīt “Konkurences novērtēšanas metodikā līdzekļa” II sējuma “Konkurences novērtēšanas rokasgrāmata” 4.4.1. iedaļā.)

4.4.2. Klientu mobilitātes samazināšana, paaugstinot izmaksas, ja tiek mainīti piegādātāji

Paredzamās šo prasību priekšrocības

“Piegādātāja maiņas izmaksas” var definēt kā izmaksas, kuras uzņemas patērētājs, mainot produktu vai pakalpojumu piegādātāju.

Piegādātāja maiņas izmaksu piemēri:

- Ilgtermiņa līgumu izmantošana, kas patērētājus “ieslēdz” uz ilgu laika posmu un uzliek būtiskas soda naudas, ja tie izvēlas mainīt piegādātājus pirms termiņa beigām; un
- Trūkst iespējas saglabāt telefona numuru, kas, uzliekot patērētājam izmaksas par ērtībām / administratīvas izmaksas, var viena pakalpojuma sniedzēja nomaiņu ar citu padarīt salīdzinoši nepievilcīgu.

Tiesību aktu noteikumi, kas atļauj iekasēt piegādātāja maiņas izmaksas, var palīdzēt samazināt darījumu izmaksas, atzīstot patiesās un būtiskās izmaksas, kuras piegādātājam bieži jāsedz, ja patērētājs no viena piegādātāja pāriet pie cita. Šajā gadījumā noteikumi, kas atļauj iekasēt dažas ar pāreju pie cita piegādātāja saistītas izmaksas, var uzlabot patērētāja labklājību, un tās atbilst taisnīgu līguma principu piemērošanai. Piemēram, sodas naudas, kas saistītas ar priekšlaicīgu uz noteiktu termiņu noslēgta līguma laušanu var atspoguļot neko vairāk kā produkta “saiņošanu” un piegādātāja vajadzību atgūt to galveno priekšmetu (piem., mobilo telefonu komplektu) izmaksas, par kurām ir saņemta tikai daļēja samaksa.

Pret konkurenci vērstas ietekmes veids un apmērs

Paaugstinot piegādātāja maiņas izmaksas, tās var būtiski samazināt piegādātāju iespējas konkurēt. Piegādātāja maiņas izmaksas, iespējams, ir būtiski svarīgas attiecībā uz jaunām, konkurējošām nozarēm, kad šīs izmaksas bieži var radīt nopietnus šķēršļus, lai laika gaitā samazinātu pašreizējā piegādātāja spēcīgo stāvokli tirgū.

Labs piemērs ir Ziemeļvalstu elektronikas tirgi. Tajos dažādām valstīm ir būtiski atšķirīgi patērētāju aktivitātes līmeņi, nomainot vienu piegādātāju ar citu. Regulējošu pasākumu izvērtēšana šajos tirgos parādīja to, ka viena piegādātāja nomaiņas ar citu aktivitātes līmenis ir cieši saistīts ar katrā valstī prasīto piegādātāja maiņas izmaksu veidu un apmēru.

Ja viena piegādātāja nomaiņas ar citu rezultātā piegādātājiem rodas būtiskas faktiskās izmaksas, var būt neizbēgami atļaut piegādātājiem šīs izmaksas nodot patērētājiem. Tomēr attiecībā uz piegādātāja maiņas izmaksām, kas rodas mēģinājumu samazināt darījuma izmaksas dēļ, jāapsver, vai darījuma izmaksu samazināšana, ko var radīt piegādātāja maiņas

izmaksu ieviešana, atsver gaidāmo šo izmaksu pret konkurenci vērsto ietekmi, samazinot faktisko viena piegādātāja nomaiņas ar citu biežumu.

Ja iepriekšējie piemēri iekļāva situācijas, kad noteikumi nepārprotami skar piegādātāja maiņas izmaksu iekasēšanas jautājumu, citi noteikumi uz šo tēmu neattiecas. Ja regulējums šo jautājumu neskar un piegādātājiem ir dota neierobežota rīcības brīvība visu laiku ieviest jaunas piegādātāja maiņas izmaksas vai tās paaugstināt, mērķis sasniegt paaugstinātu konkurenci var būtiski zaudēt savu vērtību.

Piemērošanas pazīmes un iespējamās šīs politikas alternatīvas

It sevišķi attiecībā uz nesen pārstrukturētām nozarēm, kam raksturīgs tas, ka dominējošais pašreizējais tirgus dalībnieks sastopas ar jaunu tirgus dalībnieku konkurenci pirmo reizi, svarīgs nosacījums efektīvas konkurences attīstīšanai ir nodrošināt to, lai piegādātāja maiņas izmaksas saglabātos zemas. Kaut arī jābūt arī citiem nosacījumiem (piem., reālistiska pieeja monopola sistēmai), piegādātāja maiņas izmaksu jautājums paliek galvenais attiecībā uz konkurences rezultātu.

No tā izriet tas, ka, pārbaudot ierosināto regulējumu, ar kura palīdzību rūpniecības nozarē mēģināts ieviest konkurenci veicinošu reformu, jebkuri noteikumi, kas nepārprotami ļauj uzlikt piegādātāja maiņas izmaksas, rūpīgi jāpārbauda, un tos var uzskatīt par pieņemamiem tikai tad, ja par labu to izmantošanai ir spēcīgi argumenti. Tādi varētu būt tad, ja var pierādīt būtiskas izmaksas, kas saistītas ar noteiktām darbībām, kuras piegādātājiem jāveic kā daļa no viena piegādātāja nomaiņas ar citu procesa.

Nedrīkst pieņemt, ka parasti situācija ir tieši tāda. Turklāt, pat ja viena piegādātāja nomaiņas ar citu procesa rezultātā piegādātājam ir jācieš zaudējumi, konkurenci veicinoša ietekme, samazinot vai novēršot piegādātāja maiņas izmaksas, joprojām var būt pietiekami liela, lai regulētājs nevēlētos ļaut piegādātājiem šos izdevumus atgūt no patērētājiem. Komercsabiedrību savstarpēja konkurence, pirms klients pieņemis lēmumu attiecībā uz pirkumu, var palīdzēt samazināt piegādātāja maiņas izmaksu negatīvo ietekmi.

Šajā ziņā īpaši satraucoša iespēja ir tad, ja pašreizējais tirgus dalībnieks ierosina jaunas vai paaugstinātas piegādātāja maiņas izmaksas, reaģējot uz jaunu konkurences spiedienu. Ja nepārprotami pastāv risks, ka tiks uzliktas piegādātāja maiņas izmaksas, var būt nepieciešams regulēšanas sistēmā iekļaut noteikumus, kas ierobežo vai aizliedz šādu paņēmieni izmantošanu.

4.4.3. Būtiski maina informāciju, kas nepieciešama pircējam, lai iepirktos efektīvi

Vadībām atceļot regulējumu, reizēm līdz ar regulējuma atcelšanu patērētājiem paveras izvēles iespējas, kādas iepriekš nav pastāvējušas.

Patērētājiem var būt jāizdara izvēle starp produktiem, kādus tie nekad iepriekš nav pirkuši. Regulāri tas notiek privātajā sektorā, piemēram, ar inovatīviem, jauniem augsto tehnoloģiju produktiem. Patērētāju izvēle bez iepriekšējas pieredzes nav nekas neparasts.

Taču reizēm visiem patērētājiem jāizdara izvēle attiecībā uz produktiem, kas uzskatīti par pirmās nepieciešamības priekšmetiem. Daudzās valstīs plaši patērē elektroenerģiju. Elektroenerģijas regulēšanas atcelšana reizēm var sniegt iespēju izvēlēties piegādātāju ne tikai industriāliem klientiem, bet arī parastiem patērētājiem. Ja industriālie klienti parasti ātri iegūst

visu nepieciešamo informāciju, lai pieņemtu labāko lēmumu attiecībā uz iegādi, ne visi mazie patērētāji to spēj izdarīt. Ja mājsaimniecībām ir tiesības izvēlēties piegādātājus jaunos tirgos, komercsabiedrības var mēģināt piedāvājumu izvērtēšanu padarīt grūtāku, piemēram, piedāvājot sarežģītus produktus ar iepazīšanās piedāvājumiem, kurus pārdod ar iznēsājumtirdzniecības (tirdzniecība ārpus pastāvīgās tirdzniecības vietas) taktikas palīdzību, kas neļauj veikt salīdzinājumu.

Šāda veida pārdošanas prakse, kurā trūkst prasības sniegt informāciju par produkta “jauno” veidu, rada risku, ka reformas tiks atceltas patērētāju sūdzību dēļ. Šis risks ir palielināts tad, ja vispārēji tiek cerēts, ka regulējuma atcelšanas iznākums būs zemākas cenas, taču daudziem patērētājiem, ja viņi aiziet no tradicionālā piegādātāja pie cita, tādējādi paaugstināsies maksājumu cenas.

Lai nodrošinātu to, ka regulējuma atcelšana paliek spēkā un to uzskata par veiksmīgu, varētu būt labāk kopā ar jaunu izvēļu radīšanu noteikt prasības sniegt informāciju, kas patērētājiem noder kā atbalsta punkts piedāvājumu salīdzināšanai.

Alternatīva šādām informēšanas prasībām ir valsts veidotas informatīvas vai izglītojošas programmas. Saistībā ar tām var izplatīt bukletus vai izmantot sabiedriskās televīzijas reklāmas, lai palīdzētu izglītot patērētājus par izvēlēm, kas tiem būs jāizdara pēc regulējuma atcelšanas.

5. Proporcionalitāte, veicot konkurences ietekmes novērtēšanu

1. nodaļā aprakstītā konkurences pārbaudes lapa ir drošs pamats tam, lai identificētu noteikumus, kuru ietekme var būt vērsta pret konkurenci. Tomēr salīdzinošs dažāda veida pret konkurenci vērstas ietekmes nozīmīgums būtiski atšķiras. Veicamās konkurences novērtēšanas apmēram jābūt proporcionālam priekšlikuma sākotnējā novērtējuma par iespējamo pret konkurenci vērsto ietekmi apmēram. Sīki izstrādāts, plašs konkurences novērtējums jāveic tikai tad, ja sākotnējais novērtējums parāda, ka izmaksas, ko rada regulējuma ierosinājuma pret konkurenci vērstā ietekme, ir pietiekami lielas, lai atsvērtu izsmeļošai konkurences novērtēšanai nepieciešamos izdevumus.

Veicot šo novērtējumu, galvenie saistītie apstākļi ir pašreizējā konkurences vide regulētajā nozarē. Kopumā bažas par konkurenci ir mazākas tad, ja nozare ir spēcīgi konkurētspējīga, tai ir raksturīgs liels konkurējošu piegādātāju skaits, ievērojams ieiešanas tirgū un iziešanas no tā koeficients un augsts produktu un pakalpojumu inovāciju līmenis. Turpretī salīdzinoši statiskā tirgū, kam raksturīgs būtisks koncentrācijas līmenis un ierobežota ieiešana tirgū, ir daudz lielāka iespēja, ka regulējumam var būt pret konkurenci vērsta ietekme.

Veicot plašāku konkurences novērtējumu, uzmanības centrā visdrīzāk būs regulējuma priekšlikuma ietekmes iespējamā paplašināšanās uz galvenajiem faktoriem, kas nosaka konkurences spiedienu attiecīgajā tirgū: It sevišķi:

- Vai iespējams, ka priekšlikuma ietekme uz daudziem piegādātājiem tirgū ir pietiekami liela, lai samazinātu tirgus dalībnieku skaitu līdz līmenim, kurā kļūst iespējama saskaņošana vai plašāka, kartelim līdzīga izturēšanās?
- Vai iespējams, ka priekšlikumam ir nozīmīga ietekme uz konkurētspējīgas izturēšanās tirgū dinamiskiem aspektiem, piemēram, būtiski samazinot ieiešanu tirgū vai nosakot to, ka zūd stimulē ieviest inovācijas?

-
- Vai iespējams, ka priekšlikums ierobežo piegādātāju iespēju enerģiski konkurēt un nosaka to, ka zūd stimulants to darīt?

Lai izveidotu precīzu konkurences novērtējumu, vērtētājam jāgūst skaidra izpratne par attiecīgā tirgus veidu un apjomu. Tā ir pazīstama kā “tirgus definēšana”. Svarīgākais jautājums ir, kādi produkti veido tirgu? Cik daudz var aizvietot produktus vai pakalpojumus, uz kuriem varētu attiekties regulējums, ar citiem produktiem un pakalpojumiem? Vai tirgus ir salīdzinoši statisks, vai arī to raksturo augsts tehnoloģisko izmaiņu līmenis un bieža jaunu produktu veidu ieviešana? Kādi ir tirgus ģeogrāfiskie izmēri? Vai tas ir vietējais, reģionālais, valsts vai starptautiskais tirgus?

6. Vienkāršots RIA veikšanas process, izmantojot pilnīgu konkurences novērtējumu

Pirmais solis, lai RIA veiktu pilnīgu konkurences novērtēšanu ir, izmantojot plašāku RIA procesu, noteikt, kādi mērķi ir jaunā regulējuma pamatā. Otrkārt, jānosaka un jāanalizē pašreizējie konkurences ierobežojumi. Tad jāveic analīze, kāds un cik būtisks ir priekšlikuma kaitējums konkurencei. Dažos gadījumos var būt noderīgi apsvērt pašreizējo konkurences spiediena līmeni, piemēram, pārbaudot saistītu tirgu, kaut arī tas var nebūt formāls vai sīki izstrādāts process. Tirgus pārbaude ir instruments, kas lietojams tad, kad tas var būt noderīgi, bet ne prasība. Galvenais ir gūt pārliecību, ka vērtētājs reālistiski izvērtē, kāda konkurence pastāv un kāda konkurence ir iespējama. Noslēgumā jāizvērtē un jāsalīdzina alternatīvas politikas iespējas un tās ietekme uz konkurenci.

Pilnīgākas vadlīnijas, kā veikt pilnīgu konkurences novērtēšanu, var atrast “Konkurences novērtēšanas vadlīniju” 5. un 6. iedaļā.

7. Rezultāta iekļaušana RIA

Lielākā priekšlikumu daļa būtiski kaitējumu konkurencei nenodara. Taču tad, ja saskaņā ar konkurences novērtēšanu ir būtiskas iespējas attiecīgajā nozarē vai ar to saistītās nozarēs vājināt konkurenci, priekšlikuma projekta galvenie elementi ir vēlreiz jāizvērtē saistībā ar konkurenci, lai atrastu un izvērtētu tādus alternatīvus līdzekļus regulēšanas mērķa sasniegšanai, kas mazāk ierobežo konkurenci.

Ja šādas alternatīvas nevar atrast, jāveic precīzs, stingrs salīdzinājums ar priekšlikuma sniegtajām priekšrocībām. Priekšlikumu var pieņemt tikai tad, ja salīdzinājums liecina, ka, ņemot vērā novērtējumā noteiktās pret konkurenci vērstās ietekmes izmaksas, priekšlikuma ieviešanai būs skaidras priekšrocības.⁸

⁸ Tieši šādu pieeju jau izmanto Austrālijā. “Galvenais likumdošanas princips”, kas pieņemts saskaņā ar Valsts konkurences politikas līgumiem, nosaka to, ka tiesību aktus, kas ierobežo konkurenci, nevar pieņemt, ja vien nevar pierādīt, ka priekšrocības sabiedrībai kopumā, kas izriet no ierobežojuma, pārsniedz izmaksas un ka regulējuma mērķus nevar sasniegt ne ar kādiem citiem, konkurenci mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Sk. *Competition Principles Agreement, clause 5 (1)*.

Papildinājums

2009. gada 22. oktobrī ESAO pieņēma Ieteikumu par konkurences novērtēšanu. Ieteikuma teksts ir šāds.

PADOMES IETEIKUMS PAR KONKURENCES NOVĒRTĒŠANU

PADOME,

ņemot vērā 1960. gada 14. decembra Konvencijas par Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizāciju 5. panta b) punktu;

ņemot vērā 1997. gada Padomes tikšanās ministru līmenī laikā panākto vienošanos, ka konkurences ierobežojumi bieži ir dārgi un neefektīvi valsts interešu veicināšanai un ka no tiem jāizvairās [C/MIN(97)10];

ņemot vērā ESAO Regulējuma kvalitātes un izpildes vadlīnijas [C(2005)52], kas aicina valdības pārskatīt gan jaunu noteikumu priekšlikumus, gan pašreizējos noteikumus saistībā ar konkurenci;

atzīstot, ka konkurence veicina efektivitāti, palīdzot nodrošināt to, ka patērētājiem piedāvātās preces un pakalpojumi daudz vairāk atbilst patērētāju vēlmēm, un nesot tādus labumus kā zemākas cenas, labāku kvalitāti, vairāk inovāciju un augstāku produktivitāti;

atzīstot, ka augstāka produktivitāte ir būtiski svarīga ekonomiskai izaugsmei un nodarbinātības paaugstināšanai;

atzīstot, ka valsts politika kalpo daudzveidīgiem komerciāliem, sociāliem, veselības, drošības, aizsardzības, vides un citiem mērķiem;

atzīstot, ka reizēm valsts politika pārmērīgi ierobežo konkurenci;

atzīstot, ka šādi pārmērīgi ierobežojumi var rasties netīšām, pat ja attiecīgā valsts politika nav vērsta uz ekonomikas regulēšanu un tās mērķis nav ietekmēt konkurenci;

atzīstot, ka valsts politiku, kas pārmērīgi ierobežo konkurenci, bieži var reformēt tādējādi, lai tā veicinātu konkurenci tirgū, vienlaicīgi sasniedzot valsts politikas mērķus;

atzīstot, ka regulēšanai un regulēto nozaru reformai parasti nepieciešama sīki veikta konkurences novērtēšana par iespējamo ietekmi;

atzīstot, ka tad, ja citi apstākļi ir līdzīgi, priekšroka jādod tādai valsts politikai, kas mazāk kaitē konkurencei, nevis tādai, kas konkurencei kaitē vairāk, ar noteikumu, ka ar tās palīdzību tiek sasniegti valsts politikas nospraustie mērķi;

atzīmējot, ka daudzas valstis jau ir veikušas konkurences novērtēšanu, un,

atzīmējot, ka ESAO un daudzas ESAO dalībvalstis ir izveidojušas konkurences novērtēšanas metodisko līdzekli;

I. IESAKA dalībvalstu valdībām

A. Noteikt tās pašreizējās vai ierosinātās valsts politikas jomas, kas pārmērīgi ierobežo konkurenci.

1. Valdībām jāuzsāk atbilstošs process, lai noteiktu pašreizējās vai ierosinātās valsts politikas jomas, kas pārmērīgi ierobežo konkurenci, un jāizstrādā īpaši un skaidri kritēriji konkurences novērtēšanas veikšanai, tostarp sagatavojot pārbaudes līdzekļus.

2. Veicot konkurences novērtēšanu, valdībām jāpievērš īpaša uzmanība politikas jomām, kas ierobežo:

i) tirgus dalībnieku skaitu vai loku;

ii) darbības, kuras tirgus dalībnieki var veikt;

iii) kāds ir tirgus dalībnieku stimuls izturēties konkurējošā veidā;

iv) patērētāju izvēles iespējas un pieejamo informāciju.

3. Attiecībā uz valsts politiku konkurences novērtēšana jāveic pat tad, ja šīs politikas mērķis ir veicināt konkurenci, un it sevišķi tad, ja tā:

i) izveido vai maina regulējošu institūciju vai sistēmu (piem., novērtēšanā jāpārlicinās par to, vai regulētājs ir pienācīgi nodalīts no regulētās nozares);

ii) ievieš cenu vai ieiešanas tirgū regulēšanas sistēmu (piem., novērtēšanā jāpārlicinās par to, vai nav citu saprātīgu, mazāk pret konkurenci vērstu ierobežojošu veidu);

iii) pārstrukturē pašreizējos monopolus (piem., novērtēšanā jāpārlicinās par to, vai pārstrukturēšanas pasākumi patiešām sasniedz konkurenci veicinošos mērķus);

iv) ievieš tirgum paredzētus konkurences procesus (piem., novērtēšanā jāpārlicinās par to, vai izsoles process rada stimulu efektīvi darboties patērētāju labā).

B. Pārskatīt valsts politikas jomas, kas pārmērīgi ierobežo konkurenci.

1. Valdībām jāuzsāk atbilstošs process, lai pārskatītu pašreizējās un ierosinātās valsts politikas jomas, kas pārmērīgi ierobežo konkurenci, un jāizstrādā īpaši un skaidri kritēriji piemērotu alternatīvu izvērtēšanai.

2. Valdībām jāpieņem tā alternatīva, kas vairāk veicina konkurenci un ko var savienot ar nospraustajiem valsts interešu mērķiem, ņemot vērā šīs alternatīvas priekšrocības un ieviešanas izmaksas.

C. Institucionālais ietvars.

1. Konkurences novērtēšanai jābūt iekļautai valsts politikas pārskatīšanā visiedarbīgākajā un visefektīvākajā veidā, kāds iespējams, ņemot vērā institucionālus un resursu ierobežojumus.
2. Gan konkurences uzraudzības iestādēm, gan konkurences jautājumos kompetentām amatpersonām jābūt iesaistītām konkurences novērtēšanas procesā.
3. Ierosināto valsts politikas jomu konkurences novērtēšanai jābūt iekļautai politikas veidošanas procesā agrīnā stadijā.

D. Definīcijas.

Šajā ieteikumā:

ar jēdzienu “valsts politika” saprot noteikumus vai tiesību aktus;

ar jēdzienu “pārmērīgi ierobežo konkurenci” saprot to, ka konkurences ierobežojumi, kas vajadzīgi, lai sasniegtu valsts interešu mērķus, ir lielāki, nekā tas ir nepieciešams, ņemot vērā iespējamās alternatīvas un to izmaksas;

ar jēdzienu “tirgus dalībnieki” saprot komercsabiedrības, indivīdus vai valsts sabiedrības, kas nodarbojas ar preču vai pakalpojumu piegādi vai pirkšanu;

ar jēdzienu “konkurences uzraudzības iestādes” saprot valsts iestādes, tostarp valsts konkurences uzraudzības iestādi, kuras rūpējas par konkurences tirgū aizsardzību, veicināšanu un paplašināšanu un kuru darbība neattiecas tikai uz kādu īpašu nozari;

ar jēdzienu “tirgum paredzēti konkurences procesi” saprot valdības organizētus konkursu procesus, lai iegūtu tiesības apgādāt attiecīgo tirgu vai noteiktu laika posmu izmantotu valsts resursus;

ar jēdzienu “konkurences novērtēšana” saprot valsts politikas ietekmes uz konkurenci pārbaudi, tostarp alternatīvas un mazāk pret konkurenci vērstas politikas apsvēršanu. Konkurences novērtēšanas principi attiecas uz visiem valsts pārvaldes līmeņiem.

II. AICINA valstis, kas nav ESAO dalībvalstis, pievienoties šim ieteikumam un to ieviest.

III. UZDOD Konkurences komitejai

kalpot par forumu pieredzes apmaiņai attiecībā uz šo ieteikumu dalībvalstīm un valstīm, kas nav dalībvalstis, bet ir pievienojušās šim ieteikumam;

veicināt šo ieteikumu citās atbilstošās ESAO komitejās un institūcijās;

pēc trijiem gadiem ziņot Padomei par gūto pieredzi saistībā ar šo ieteikumu.